O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY KUTUBXONASI
INV. №

O'zMTDP

Gazeta 1995 yil, 10 iyundan chiqa boshlagan

Milliy Tiklanish

O'zbekiston Milliy tiklanish demokratik partiyasining haftalik gazetasi | 2003 yil, 4 fevral | 2 (274) son

СИЁСИЙ ТАФАККУРНИНГ КЕЛАЖАГИ

Конрад Аденауэр жамғармаси ва Ўзбекистондаги сиёсий партиялар ўртасида ҳамкорлик шартномаси имзоланди

Германиянинг Конрад Аденауэр халқаро жамғармаси бугунги кунда кўпгина мамлакатларда фаолият олиб бормоқда. Жамғарманинг Марказий Осиёдаги минтақавий филиали бир неча йилдирки, Ўзбекистонда ҳам демократик жараёнларни чуқурлаштириш, хусусан, жамоат ташкилотлари, сиёсий партиялар фаолиятига кўмаклашишда мунтазам тарзда амалий тадбирлар ўтказиб келмоқда. Вилоятлар, Қорақалпоғистон Республикаси шаҳар ва туманларида икки йил ичида, сиёсий партиялар иштирокида бўлиб ўтган ўнлаб семинар ва конференциялар долзарб мавзуларга бағишланиб, улар кишиларимиз сиёсий тафаккурининг шаклланишида, сиёсий ислоҳотларнинг ҳаётда ўз ифодасини топишида кўмак бермоқда. Бу тадбирлар асосан 5 йўналишда: фуқаролар йиғинлари раислари билан; партияларнинг раҳбар ва ходимлари билан; тадбиркорлар вакиллари; оммавий ахборот воситалари ходимлари; ёшлар билан илмий-сиёсий мулоқот, маънавий ҳамкорлик тарзида амалга оширилмоқда.

31 январ куни Тошкент шаҳрининг "Пойтахт" меҳмонхонаси конференция залида мазкур жамғарма ва Ўзбекистон сиёсий партиялари ҳамда журналистларни қайта тайёрлаш халқаро маркази ташкилотчилигида ана шундай тадбирлардан бири бўлиб ўтди. "Ўзбекистондаги сиёсий партияларнинг келажак вазифалари" мавзусида ўтказилган ушбу даврда суҳбатини К. Аденауэр жамғармасининг Марказий Осиё бўйича минтақавий вакили жаноб Томас Кунце кириш сўзи биан очди. "Биз Ўзбекистон халқи билан изчил дўстона муносабат ўрнатганмиз. Дўстлик эса бу аслида ҳамкорлик, ўзаро ёрдам, бир-бирини тушуниш ва ва қўллаб-қувватлаш деган маъноларни билдиради" деб таъкидлади у. Давра суҳбатида ХДП, "АДОЛАТ", "Фидокорлар", "Миллий тикланиш" партияларининг раҳбарлари сўзга чиқдилар. Жумладан, ЎзМТДП Марказий ҳайъати раиси Иброҳим Ғафуров партияларнинг бугунги кундаги фаолияти тараққиёт ва фаровонлик, жамият равнақи учун нақадар зарурлиги ҳақида тўхталди. "Мамлакатимиздаги сиёсий партиялар, ифодали қилиб айтганда, ҳаёт денгизида музёрар кемалар каби астасекинлик билан тараққиёт сари бораяпти. Улар ўз кўзлаган марраларига албатта етадилар. Фуқароларнинг партияларга бўлган муносабатининг фаоллашуви, қизиқишларининг ортишида, жойларда ҳокимликлар тармоқлари билан турли масалаларда йўлга қўйилаётган ҳамкорликларда К. Аденауэр жамғармаси ташкил этаётган семинарларнинг аҳамияти катта эканлигини чуқур англаймиз. Чунки сиёсий жамоатчилик ташкилотлари фуқароларнинг ҳақ-ҳуқуқлари таъминланишида, уларнинг давлат бошқарувида иштирок этишларида, демократик жамият томирларининг ҳаракатланиб туришида энг катта таъсирчан кучлардир. Бундай ишни фақат сиёсий партияларгина амалга ошира билиши жаҳон тажрибаларидан маълум, партияларнинг жамият ва давлат ўртасидаги буюк бир воситачи кўприк экани ўз ҳаётий исботини топиб турибди", деди "Миллий тикланиш" партияси раҳбари Иброҳим Ғафуров.

Шундан сўнг Германиялик сиёсатшунос Ане-Мария Кессер хонимнинг "Ҳокимиятнинг тармоқлари: Германияда ҳозирги шароитда сиёсий партияларнинг ўрни ва аҳамияти" мавзусидаги маърузаси тингланди. Бунда, айниқса, партиялар дастурларининг амалга ошиши, улар фаолиятини молиялаштиришда Германиядаги қонунлар билан аниқ мустаҳкамланган амалиёт йўл-йўриқлари йиғилганларда катта қизиқиш уйғотди.

Сиёсатшунос Михаил Елшовнинг Ўзбекистонда сиёсий партиялар фаолиятининг қонуний меъёрларига доир маърузаси 1996 йилда бу тўғрида қабул қилинган Қонуннинг мазмун-моҳияти, унинг бошқа ҳужжатлар билан қиёсий таҳлилига бағишланди. Вақт ўтиб, янги воқеликлар туғилиб қонунга янги нуқтаи назар билан қараш зарурати пайдо бўлгани таъкидланди.

Маълумки, Конрад Аденауэр халқаро жамғармаси мамлакатимиздаги сиёсий партиялар билан ўзаро ҳамкорлик асосида иш олиб боради. Ушбу анжуманда Ўзбекистон сиёсий партиялари билан жамғарма ўртасида 2003 йилги шартнома тантанали имзоланди.

Дилором МАТКАРИМОВА

Партия ҳаёти

Суратда: Давра суҳбатидан лавҳа. Ане-Мария Кессер хоним маруза қилмоқда.

ЕЛИБ-ЮГУРИБ... ЧИПТА СОТИШМАДИ

"Тошкент – Қўнғирот" темир йўли ишга тушганига кўп вақт бўлгани йўқ. Албатта бу ҳаммамиз учун қувончли воқеа бўлди. Янги темир йўлнинг афзалликларидан бири шуки, у фақат ўз юртимиз ҳудудларидан ўтади. Демак, йўловчилар учун божхона билан боғлиқ оворагарчиликлар йўқ, чипта ҳам анчагина арзонлашган. Лекин хоразмлик йўловчилар Тошкентга бориши учун Тўрткўлдан поездга чиқиши керак экан, Тўрткўл ҳам унчалик яқин йўл эмас, ўртада дарё бор. У ёққа борсанг-у, поездга чиқолмасанг ёки чипта тополмасанг... деб ўйлангандик. Бу жиҳатдан ҳам йўловчиларга қулайлик яратилибди – Урганч темир йўл вокзали кассаларида хоҳлаган пайтингизда бу йўналишдаги поездга чипта олишингиз мумкин. Вокзал маълумотхонасидан буни эшитиб жуда хурсанд бўлдик.

Эртасига (21 декабр куни) чипта олиш учун вокзалга бордим. Касса ёпиқ экан. Шу ердаги дўкончилар кассирларнинг тушлик қилишаётганини айтишди. Соат 13.30 бўлгани учун бунга ажабланмадим. Бошқа зарур ишларимни битириб, тушдан кейин яна келдим. Кассирга мақсадимни айтиб, паспорт ва пулларни узатдим.

– Синглим, сиз сўраётган поездга чипта бор, "ёзиб беринг", десангиз мен бераверараман. Аммо, огоҳлантириб қўяй, ҳозир дарёнинг кўприклари ёпиқ, ўтиш қийин бўлаяпти.

– Майли, бир амаллаб...

– Ахир, синглим, шу ердан чипта сотиб олганларнинг ҳаммаси дарёнинг нариги томонига ўтолмасдан қайтариб топширяяптилар.

Кассир амакининг гапида жон бордек туюлди менга. Буни олдиндан айтгани учун унга миннатдорчилик ҳам билдирдим. Уйга келиб сешанба куни Тошкентга етиб бориши шарт бўлган меҳмонларга аҳволни тушунтирдим. Янги йил арафаси, йўллар музлаган, сирпанчиқ бўлгани учун бугун-эрта бу йўналишда рейсдаги автобуслар қатнови ҳам йўқ эди.

Суриштириб билсак, йўловчилар дарёнинг "Чолиш" кўпригидан ҳар куни тушдан кейин паромда ўтказилаётган экан, бошқа кўприклар ҳам очиқ, лекин узоқ эди. Эртасига яна ўзим вокзал кассасига жўнадим. Кечагидай тушлик пайтига қолиб кетмаслик учун вақтлироқ ҳаракат қилиб соат 12.30 да етиб бордим, ажабо, касса яна ёпиқ эди. Кассир эндигина тушлик учун уйига кетаётган экан. Менинг чипта олишга келганимни билиб шу ерда турган йигитлар уни орқасидан чақиришди. Кассир йўлда орқасига бир қараб қўл силтади-ю, кетаверди. Ана холос, агар тушлик 13 дан 14 гача бўлса, демак, бу кассир аёл ярим соат олдин кетаяпти. Бир ярим соат кассанинг очилишини кутишим кераклигини ўйлаб, навбатчи бошлиқ ёрдамчисига мурожаат қилдим.

Ажабо!

– Кассаларга тушлик вақти соат нечадан нечагача? – сўрадим ундан.

– Соат 12 дан 13 гача.

– Кеча 13.30 да келсам ҳам кассирлар тушликда эдику.

– Бор, бошимни оғритма, мендан бугунни сўра, мен фақат бугун учун жавоб бераман, – деди негадир сенсираганча. У ҳужжатимни кўрганидан кейин ўзини Куромбой Ҳасанов деб таништирди.

– Майли, ярим соат кутиб тураман, касса очилармикин ахир?

Беихтиёр ойнаванд кассадаги ёзуварни кўздан кечира бошладим:

"Бутун сутка давомида танаффуслар билан ишлаш кассаси" Ие, бу ёғи қизиқ бўлди-ю, бу дегани кассир хоҳлаган пайтида касса очилиши, хоҳламаса ёпиқ бўлиши мумкин дегани эмасми?! Танаффус вақти кўрсатилмаган бўлса. Бу "ноёб" ажабтовур ёзувни суратга олдим. Бепарво кетишидан ҳалибери қайтмайдиган кўринган аёл негадир ярим соатдан кейин шошқилаб етиб келди.

Душанба (яъни эртаси) куни кетадиган поездга чипта сўрадим. Лекин аввал у ҳам кечаги кассирнинг гапини такрорлади. Бундан хабарим борлигини, шундай бўлса-да чипта олмоқчилигимни айтдим. Кассир аёл русчалаб жавоб берарди.

– Кечирасиз, сиз ўзбекча гапиришни биласизми?

– Ну, половина, – деди у хотиржамлик билан.

Бир нарса деёлмадим, чунки унинг иши бу қонундан ташқари ҳолат эмас эди... Ҳар ҳолда бу кассага рус тилини билмайдиганлар тилмоч билан келиши зарурга ўхшарди. Ажабо, билганлари ҳам баъзан нега энди Ўзбекистон ҳудудида давлат тилидан ўзга тилда гапиришга мажбур бўлиб қолиши керак деган мулоҳазага бордим. Ҳамкасблари "Люба опа" деб мурожаат қилишаётган кассир аёл бирдан (русчалаб):

– Мен югуриб бориб уйдан лента (машинка лентаси бўлса керак – М. И.) олиб келаман, – деб қолди, – унгача кутолсангиз, – қўшиб қўйди яна.

– Нега уйингиздан? Шу ерда – ишхонада йўқми?

– Биз ўз пулимизга сотиб оламиз, бу ердан беришмайди, – деди у зорлангандай.

Шунда ўйланиб қолдим, кечаги кассир амаки мени чиптасиз қайтарганининг асли сабаби балки шудир.

– Уйингиз яқинми? – сўрадим.

– Ярим соатга югуриб бориб келаман.

Балки, ҳали тушлик пайтида навбатчи амакининг қўнғироғи билан тезда изига қайтгандир. Чиндан ҳам у ярим соатда етиб келди. Лекин... энди электр токи ўчиб қолди. Хуллас, ўша куни ҳам уйга чиптасиз қайтдим. Чолиш ўтиш жойида фақат тушдан кейин паромлар ишлашини йўловчилардан эшитганимиз учун меҳмонлар шу куни таваккал деб йўлга чиқишди. ... Улар Тошкентга етиб борганларидан кейин ўша куннинг эртасига Тўрткўлда оворагарчиликларсиз чипта олганликларини айтиб сим қоқишди. Фақат дарёдан ўтишда қиш совуғида узоқ кутиб қолишганидан, муз аралаш сувда паромнинг ҳаракатланиши қийин эканлигидан бу ерга тезроқ янги, замонавий кўприк қуриш зарур экан дейишди. Уларнинг бу таклифи эса менга алоҳида бир мавзу бўлиб туюлди.

Сотиб ололмаганим чипта савдосини қоғозга туширдим. Зора, вокзал маъмурияти бундан тўғри хулоса чиқариб ҳеч бўлмаса кўра кеч деганларидек, мавжуд камчиликларни тузатишса. Балки, Люба опа ҳам мурожаат қилувчиларга давлат тилида гапиришга, астаса, ҳаракат қилиб кўрар. Навбатчи амакимиз эса хизмат пайтида фуқароларга кўполлик қилмасдан гапиришни ўрганар.

Муқаддас ИСМОИЛОВА, журналист.

ИЛМИЙ СИЁСАТ НИМА? ВА УНГА ҚАНДАЙ ЭРИШИЛАДИ

Оқил чин сўздин ўзгани демас,
Барча чинни демак оқил иши эмас.
Алишер НАВОИЙ

Ўзбекистоннинг мустақил тараққиёт йўлига ўтишида ижтимоий-сиёсий фанларнинг ўзгарган давр руҳини тўлиқ ва чуқур англаб етиши, ўтмишдан мерос бўлиб келаётган қарахтлик ва догматизмни батамом енгиб ўтиши, илмий, сиёсий ташаббуслар билан чиқиши долзарб аҳамиятга эга. Яқин ўтмишда коммунистик идеология ва сиёсатнинг ижтимоий-сиёсий фанлар устидан танҳо ҳукмронлиги оқибатида жамият ва инсон тўғрисидаги қарашлар ўзининг илмийлиги, ишончлилигини йўқотиб, мавжуд идеология ва сиёсатнинг шунчаки малайи ва тарғиботчисига айланиб қолган эди.

Ҳозирги кунда ижтимоий-сиёсий фанлардан Ўзбекистон мустақиллигини мустаҳкамлашнинг назарий таянчи, янги тарихий давр ўртага қўйган ғоят мураккаб муаммоларни янгича мезон ва методология, янгича фалсафий дунёқараш асосида тадқиқ этиш ташаббускори бўлиш талаби қўйилмоқда.

Мамлакатимиз Президенти И. А. Каримов ўзининг қатор асарларида ижтимоий-гуманитар ва сиёсий фанларимиз олдида турган энг долзарб муаммоларни қўйиб, фан билан шуғулланиш, унинг долзарб вазифаларини белгилаш муҳимлигини кўрсатиб ўтди.

Тарихчилар, публицистлар, ижтимоий фан намояндалари, ёзувчилар, журналистлар билан учрашувларда худди мана шундай масалалар қўйилганини эслайлик. Президент И. А. Каримовнинг "Ўзбекистон XXI аср бўсағасида...", "Тарихий хотирасиз келажак йўқ" сингари қатор асарларида кўтарилган илмий ва фалсафий ғоялар фан мустақиллиги, фан сиёсати учун янги истиқболли эшиклар очди. Бу каби асарларнинг кўплаб хорижий тилларга таржима қилинганлиги, илмий жамоатчилик томонидан илиқ кутиб олинганлиги ҳам ана шундан далолат беради.

Масала катта миқёсда қўйилди. Лекин унинг амалга ошиши ғоятда секинлик билан, катта қийинчиликларга дуч келиш ва енгиб ўтишга уринишлар билан боряпти. Биз бугунги кунда Ўзбекистонда нима учун Президент Ислом Каримов асарларида илгари сурилган ғоялар мамлакат миқёсидаги реал илмий сиёсатга айланмаяпти, нима учун ёрқин, теран дарсликлар ва қўлланмалар ярата олмаяпмиз? – деганга ўхшаш саволларга жавоб топишимиз илмий доираларимиз учун ҳаётий, фанний заруриятга айланмоқда. Республикамизнинг ижтимоий-сиёсий фани кечираётган ҳолат, ўзгарган давр руҳини англамаслик, мақтовга одатланганликнинг туб илдизлари фан ҳақидаги эскича, нотўғри тассаввурларнинг ҳамон Ўзбекистсон олимлари онгида яшаётганлиги билан боғлиқдир.

Мустабид тузум шароитида сиёсий раҳбарнинг нуқтаи назари, қарашлари ижтимоий фанлар ва фалсафа учун ҳақиқат мезони, методологик асос бўлиб хизмат қиларди. Давлат раҳбарининг сиртдан қараганда энг тўғри фикри бутун жамиятга тарғиб этилса, унга зид фикрларни айтишга йўл қўйилмаса, совет жамияти гуллаб яшнайди деб ҳисобланарди. Бу ҳолат жамиятни таназзулга олиб келишга кўмаклашишини гувоҳи ҳам бўлдик.

Тарихий тажриба маълум бир сиёсий етакчининг (бир киши ёки бир гуруҳнинг) фикри қанчалар тўғри бўлмасин, унга танқидий назар билан қаралмаса, ижтимоий фан ва умуман ижтимоий тафаккур ривожлана олмаслигини кўрсатди.

Шу ўринда буюк немис файласуфи Гегелнинг: "Нимаики мутлақлаштирилса, ўз зиддига айланади", – деган ҳикматини эслаш жоиздир.

Ҳозирга қадар ижтимоий фан билан сиёсат ўртасидаги алоқадорлик ва умумий жиҳатларга кўпроқ эътибор бериб келинди. Лекин, афсуски, сиёсат ва фаннинг ўзига хослигини, уларнинг нисбий мустақиллигини, фан ва сиёсат табиатан бошқа-бошқа соҳа эканлигини ҳатто тушунишга уриниб кўрилмади.

Сиёсат бошқариш билан, манфаатлар ва иродаларнинг ранг-баранглигини рўёбга чиқариш билан чамбарчас боғлиқ фаолият туридир. У ҳамиша узоқ ва яқин вазифалар, конкрет вазият билан боғлиқдир. Сиёсатчи конкрет вазият тақозоси билан иш кўради. Фан эса холислик, эркинлик, тараққиётни кўзлаш билан узвий боғлиқ. Фан объектив ҳақиқатни билишга интилади. Олим илмий фактлар билан иш кўради, жамиятнинг бугунги муаммоларининг келиб чиқиш сабабларини ўрганади ва бу муаммоларнинг оқилона ҳал этиш йўлларини илмий асосда топиш билан шуғулланади. Ҳозир Ўзбекистонда фан соҳасидаги сиёсатни, илмий сиёсатни кенг тарзда ишлаб чиқиш энг муҳим, долзарб вазифа бўлиб турибди.

Ахборотлаштириш, компютерлаштиришни ривожлантириш йўлида ташланаётган муҳим қадамлар – илмий сиёсатнинг илк умидбахш кўринишлари деб айта оламиз. Лекин бу ҳам ҳали етарли эмаслиги кўпчиликка равшан.

Илмий сиёсатнинг қудрати шундаки, у олдиндан кўради, прогноз қилади, ихтиролар ва кашфиётларга замин ҳозирлайди, уларни тезлаштиради, ҳаётга, ишлаб чиқаришга олиб киради илмий сиёсатнинг амалиётини ишлаб чиқади, ресурсларини чамалайди, топади. Ишлаб чиқариш ва унинг технологияларини замонавий даражага қўяди, унумдорлик, рационализмни юксалтиради. Илмий сиёсатнинг бир неча қирраларинигина санаб ўтяпмиз. Аслида илмий сиёсат юзлаб фан тараққиёти йўналишларини ўз ичига олади.

Шулардан келиб чиқиб, чуқур ишланмаган илмий сиёсатсиз ҳақиқий тараққиётнинг бўлиши мумкинми? – деган муаммони ўртага қўймоқчимиз. Биз фан фидойилари бўлмиш олимларимизни бу муаммо устида фикрлашга баҳсга чорлашга журъат этамиз. Ахир ижтимоий фан вакиллари жамиятимиз тараққиёти йўлида пайдо бўлган жуда кўплаб мураккаб муаммоларни оқилона ҳал этиш учун илмий-таҳлилий тавсиялар беришларини замонавий ҳаётнинг ўзи талаб қилмаяптими? Шундай муаммолар турганда олимнинг жим ўтириши тўғри бўладими?

Инсоният ўзи яшаб турган жамият моҳиятини билишнинг жуда кўплаб воситалари, усулларини яратди ва ҳозиргача улардан фойдаланиб келди. Инсоният жамияти маънавий тараққиётнинг муайян босқичларида мифология, дин, санъат, идеология, фалсафа ва фан инсон ва жамият моҳиятини билишнинг муҳим воситалари бўлиб келган бўлса, жаҳон тараққиётининг ҳозирги босқичида фан воқеликни билишнинг энг самарали ва ишончли воситаси бўлиб қолди. Бундан ташқари фан XXI асрда бирдан-бир тараққиёт омилига, буюк ўзгартирувчан, яратувчан кучга айланиб бормоқда.

Бошқариш, хўжалик, экология соҳаларида муаммолар шу қадар йиғилганки, уларни илмий сиёсат юритмагунча ҳал этиш имкондан хориж бир иш бўлиб кўринади. Илмнинг, олимларнинг, бутун куч-қуввати, салоҳиятларини илмий, фанний сиёсат масалаларига тортишни эндиликда кечиктириб бўлмайди. Олимлар жамият ва унинг истиқболлари ҳақида холисона таклифлар, етилган ижтимоий муаммоларни тез самарали ҳал қилиш учун амалий тавсиялар берадилар. Жамиятда олим қадр-қиммат топиши учун ўз иши билан шуғулланиши, ижтимоий-сиёсий муаммоларнинг келиб чиқиш сабабларини холисона ўрганиши ва амалий таклифлар бериши керак эмасми? Фан ҳаёт ва тараққиётнинг четида эмас, ичида бўлиши, етакчилик қилиши керак эмасми?

Қодиркул РЎЗМАТОВА, фалсафа фанлари номзоди, доцент.

БАҲС: Янги аср муаммолари

2-бет
ЗЎРАВОНЛИК
УНГА ЖАҲОЛАТ ҲАҚИДА
ЭНГ КАТТА САВОЛ

ЕВРОПАГА ЧИҚИШ ҚИЙИНМИ? 3
ҲАММА КАКЛИКЛАРНИ ОТИБ ҚЎЙМАНГ 4
ОЙТОВОҒИДАГИ СИРЛАР

Қутилмаган нигоҳ

МЕТРОГА ҲАММА ТУШАДИМИ?

ЁКИ КЕКСАЛАР, НОГИРОНЛАР ВА ЭСКАЛАТОРСИЗ БЕКАТЛАР

Тошкентда метро қурилдию, лекин уни барчага баробар дейиш қийин, бизнингча, кексалар, ногиронлар ундан қарийб бебаҳрадирлар. Чунки шаҳримизда метрони метро қиладиган ажралмас восита — эскалаторлари бир неча бекатлардагина бевосита ер юзига чиқарилган. Ҳеч бўлмаганда, масалан, «Чорсу» бекатига ўхшаш унинг бир қанотидангина чиқарса бўларди.

Бунда сарф-харажатлар ҳам назарда тутилган дейилар бўлса, балки бекатлардаги қабартма ҳайкаллар, ёпилган қимматбаҳо мармарлар, асъазаи-дабдабали қандиллар ҳисобига маблағни тежаб, уни эскалаторлар қуришга сарфлаш ҳам мумкин эди. Ахир бундай ортиқча дабдабалардан кексаю ногиронларга бирор наф келмайди, **бундай жиҳатлар камайса ҳеч ким зарар кўрмасди ҳам.** Ҳар ҳолда бизнинг дуойимизда бўлгувчи кексалар, қайғуришимизга муҳтож кишилар манфаати муҳимроқдир.

Хўш, нима қилиб қўйилган денг: кекса йўловчи масалан, «Амир Темур хиёбони» бекатидан чиқаётганида 65 поғонани, вокзалда 54 поғонани, «Космонавт» бекатида 64 поғонани, «Тинчлик»да 60 поғонани, «Ойбек» бекатида эса нақ 80 поғонани босиб кўтарилиши керак. Хуллас метрога заруратан бир тушган кекса ёки ногирон пассажир унга иккинчи бор сира йўламайди.

Москва, Петербург, Лондон метроларида бундай ҳолни кўрмайсиз. Улар — барчага баробар. Бағдодда бўлса-ку, метро у ёқда турсин — ҳаттоки, кўчанинг у бетидан бу бетига ўтиш учун ер тагидан кавланган ўткал йўлакларга ҳам эскалаторлар орқали тушиб-чиқасиз.

Бинобарин, Тошкентда янги метро бекатлари лойиҳалаштирилаётганида шуни назарда тутиш лозим. Мавжуд эскалаторсиз бекатларнинг бир қанотини ҳали ҳам бўлса албатта эскалатор билан таъминлаб таъмир этиш зарур! Одамларга қулайлик яратишдан ортиқ нима бор? Зеро:

Осмон офтоби билан
Метро — эскалатори
билан

Болалик чоғларимиз Шайҳантоҳур майдони шаҳримизнинг энг обод, «оғизга тушган» жойларидан бўлиб, ҳайит арафа кунлари ҳатто ярим кечагача «бозори шаб»лар ҳам бўлиб турган.

Ўшанда ҳайитга зарур бир «оҳорлик» харид қилишни унутган бир кимсага ана шу «бозори шаб» эслатилса:

— «Шайҳонтовурми... зинаси қурсин!» — деган жавобни ҳам қилган маҳаллар бўлган. Ҳолбуки, бу ерда бозор майдонига кириб бориладиган ҳашаматли қопқадан ўтиш учун атиги... 7-8 поғонани босиб кўтарилиш керак эди, холос.

Шарафиддин КЎНЧИ

ЗЎРАВОНЛИК

ЯНА ЖАҲОЛАТ ҲАҚИДА

БОШПАНА

Бир зиёли дўстим «бизнинг аёлларимиз эркак кишисиз мустақил бирор иш қилишдан, қизлар катта ёшда ҳам оиладан мустақил ўзи яшашдан чўчийди, албатта эркак кишига суянади. Турмуш қуриш билан эса аёл эрига бутунлай боғланиб қолади. Ғарбда эса ундай эмас», деди бир куни.

Бунга бироз чуқурроқ ёндашилса, «суяниш»нинг асл сабаблари очилади. Аввало, ўзбек оиласида қизларнинг болалигидан бошлаб на маънавий, на моддий ҳуқуқи бор. Аслида бу чўчиш шундан юзага келган жиддий иложсизликдан бошқа нарса эмас. Дейлик, оилада ҳамма меҳнат қилса ҳам барча мулклар эгаси эркак киши ва кейинчалик ўғил фарзандлардир. Қиз бола то турмушга чиққунича неча йил ва қанча меҳнат қилмасин, келинлик уйига расман ўз номида бўлган мулксиз кириб боради (Бойларнинг оиласи бундан мустасно). Ёки турмушга чиқмай ўз ҳаётини мустақил қурмоқчи бўлган қиз фарзанд, айтайлик, 25 ёшида ҳам уйдан қуруқ чиқади ва бу ҳамма учун табиий англанилади. Аксинча, ўз мулки борлигини эслатиш фарзанднинг (ёки опа-сингилнинг) мулк талашаётганлиги, одобсизлиги, меҳр-оқибатсизлиги деб изоҳланади. Бу уни яқинларидан айириб қўйиши мумкин. Мустақилликни танлаган қиз «одоб билан» бирор жойга ишлагани кетаверади. Унинг мулкини эса «оқибат»лилар олиб қолаверишади.

Тўғри, опа-синглисига нисбатан оқибатли бўлишга интиладиган, уларнинг иссиқ-совуғидан ҳамиша хабар олиб турадиган ака-укалар ҳам йўқ эмас. Қизларига имкон қадар қараб турадиган оталар ҳам бор. Лекин бу барча учун оммавий характер касб этмайди, одатда, ўзбек менталитетида «қиз бола бировнинг хасми» деб қаралади. Аксарият ҳолларда оиладаги қизларни кимга бўлса ҳам «ўраб-чирмаб» узатиш орқали бир томондан ўғил фарзандларга қўшимча равишда пайдо бўладиган ортиқча меросхўрдан қутулишни истайдилар. Шунинг учун ҳам қизининг (опа-сингилнинг) турмуши бузилиб қайтиб келиши бир фожиа каби қабул қилинади, бунинг устига у энди бир эмас, икки-учта бўлиб қайтган бўлса... Ўзбекона оқибатни омонат тутиб қизларнинг (ёки келинларнинг) ўз вақтида расман қайд қилиб борилмаган барча мулкий ҳақ-ҳуқуқларини кейинчалик ҳимоя қилишнинг на моддий, на маънавий имкони бўлмайди. Аёлларнинг келинлик уйини ҳаёт-мамот каби кўриши, хонадон аъзолари қаттиқ феъллли бўлсалар қул каби улар измидан чиқмаслик, жуда кам ҳолларда улар соддароқ, юмшоқ табиатли эсалар, аёлнинг эри орқали уйда хўжайинлик қилишга интилишининг сабаби ҳам шунда. Яъни буларнинг барчаси кўпинча бошпана, мол-мулк қайғуси, кўчада қолмаслик ташвишидан келиб чиқади.

КИМ ОЖИЗ?

«Мен 33 ёшдаман, — дейди бир ўқитувчи қиз. — Шу пайтгача укаларим билан топганимиз ўртада эди. Раҳматли отамдан қолган 6 хонали ҳовлимиз бор, шуни зарур бўлганда топганимизга таъмир этишиб унда яшаб келамиз. Тақдир тақозоси билан турмуш қурмадим. Олий маълумотлиман. Келин олганимизга бир ярим йилдан ошди, менга укаларимнинг муносабати жиддий ўзгарди. Онам ҳовли уйланган укамники эканини аввалдан айтарди, буни биз табиий қабул қилардик. Энди келин деярли ҳар куни «уй эримники, бир умр бу ерда яшайсизми, бу хонани фалондай қилиб қўйсак яхши бўларди» деб такрорлайди, худди мен уйга сиғмаётгандай. Ҳовли-жой менинг хаёлимга келган эмасди, соддадирман-да, лекин келиннинг хаёлида фақат шу. Шу пайтгача ҳар гал маошимнинг бир қисмини бирор банкка топшириб келаверганимда бўлмасмиди, бир хонали квартира олиб бу сиқилишлардан қутулган бўлардим, деб ўйлаб қоламан. Энди эса гарчи ҳайдаб солишмаётган бўлишса ҳам чиқиб кетишимни хоҳлашади. Қиз бола бўлсам... Укаларимга қараганим, уй хизматларини писанда қилмоқчи эмасман, уларни меҳр-оқибат, ўзбекчилик деб қилдим, туғишганларимни яхши кўрдим. Энди ортиқчаман. Тинч юрай деб ҳеч нарсага аралашмасам ҳам шу битта хонамга кириб-чиққаним малол келади. Ахир шу ёшгача ишлаганим ҳеч қурса бир хонали уй олишга етмасмиди, афсуски, вақт ўтиб бўлди. Мен бунақа нарсалар ҳақида ўйламабман ҳам. Қолаверса, маошимни бундай тақсимлашимга йўл қўйишмасди, ўзбекчилик-да. Эндиги маошлар билан ижарага туриб яшаб бўладими, ортиқча гап-сўзлар-чи?! Уй олиш ҳақида гапиришга ҳожат ҳам йўқ, мен ўғри, порахўр бўлмасам... Тинчгина ишлаб кун кечирсам дейман. Ҳамма нарсага кечиккандайман. Ажабо, турмуш қуриб икки-учта болам билан қайтиб келсам нима бўларди, дейману юрагим орқамга тортиб кетади. Гап-сўзларга қарамай, «ўзбекчилик»ни енгиб ўзи ишлаб алоҳида уй олиб яшайдиган қизлар жуда тўғри қилар экан. На эрига, на туғишганларига тили қисиқ бўлмайдида».

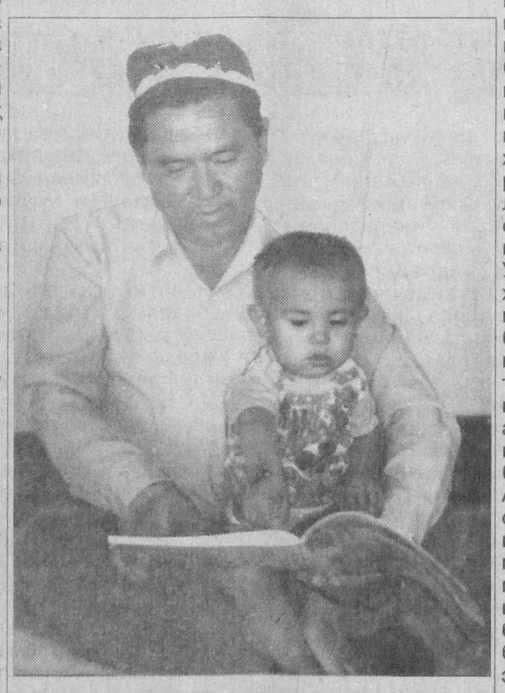

Бу эртакни ҳам ўқийлик, буважон

Бундай муаммолар ҳам бор. Бизда қиз фарзанднинг алоҳида уй-жойи бўлиши ҳали ғарбдагидек у қадар табиий ҳол ҳисобланилмайди. Эҳтимол, хотин-қизларнинг оиладаги ҳуқуқсизлиги маънавий сабаблар билан бирга шу иқтисодий илдизлардан бошланар. Аёл кишининг ҳам уйи бўлиши, бунга қизлигидан интилиши эркакларнинг интилиши каби табиий деб қаралмоғи керак. Биз эса ўз ички манфаатимиз (мол-мулк қайғуси), қон-қонимизга сингиб кетган анъанавий қарашлар нуқтаи назаридан турли боислар келтириб бу «бўлиниш»дан «ажаб»ланаверамиз, ҳатто «қайсар»лик қилган қизу аёлларимизни жазолашга уринамиз. Эридан ажрашган аёлнинг неча йиллар «сочи супурги, қўли косов» бўлиб қилган меҳнати ўз номида мулк бўлиб қайд этилмаслиги боис бир оғиз «кет» дейишимиз билан бизники бўлади-қолади, ғарбликларга ўхшаб шахсий ҳисоб рақамида тизилиб бирга кетмайди.

Хотин-қизларни ожиз деймизу аслида уларнинг мулкини ҳам ўзимизникига қўшиб олиб қўяётган биз эр кишилар ожиз эмасмикинмиз?! «Қиз боланинг ишлагани, хотин кишининг топгани нима бўларди», қабилида қарасак-да, шу «нима»ни ҳам ўзларига раво кўрмаслигимиз ҳеч ориятимизни келтирмайди. Ўзбекчиликда хоҳ келин, хоҳ қиз фарзанд бўлсин, ўз маблағини ўзи тасарруф этиши деярли амалда мумкин бўлмаган бир ҳолдир. Ажабо, биз ва ота-оналар қизу аёлларимизни бир замонлар ишлашига рухсат бермаган бўлсак, энди эса уларнинг ишлаб топганини ўзларининг ишлаганлари бўлишига йўл қўймасликка интиламиз.

КИМНИНГ МУЛКИ ҚАЕРДА?

Лекин бу барча мулоҳазалардан қиз (ёки қизлар)нинг мулки уйда тахланиб қолади, нечта фарзанд бўлса шунча ҳовли-жой ва бошқа мулклар ўғил фарзандлар (одатда, энг кичик ўғил)никидир, деб ҳам бўлмайди. Шу ўринда масаланинг ижтимоий жиҳати кўзга ташланади. Дейлик, фақат маош ҳисобига кун кўрувчи оддий касб эгаси ёки деҳқон қанча тер тўкмасин, болачақасини улар меҳнатидан фойдаланмай боқа олмайди. Жамиятдаги айрим салбий иллатлар бунга имкон бермайди. Хонадон аъзолари узоқ йиллик катта меҳнатлар эвазига кўплашиб иморат қурадилар, бу бошпанада баҳоли қудрат бирга кун кечирадилар. Албатта, бу кимларнингдир кўпинча меҳнатсиз даромад ҳисобига қўша-қўша ҳовлилару ҳисобсиз мулклар орттираётган, миллионер, миллиардерга айланаётган бир пайтда кузатиб келинади. Хуллас, оддий аҳоли ўртасида оилага реал кирим бўлган якка шахс даромадининг яшаш харажатларидан ортган қисми (етиб ортса, албатта!) беш-ўн йилда ҳам унинг уй қилиши учун етарли манбага айланавермайди. Кўплашиб топилган мулклар ота-онанинг мероси сифатида ўғил фарзандга аталиб, қизларнинг бор улуши ҳам, қўпол қилиб айтганда, ўз бирадари томонидан тортиб олинади. Бу билан қиз фарзанд ҳар томонлама таланади, дейиш мумкин. Хонадонда фақат уй ўзининг номида бўлган кишигина хотиржам кириб-чиқади, бошқа барчани омонатлик туйғуси чулғаб туради. Эҳтимол ўзига нисбатан эрида қаттиқ ишонч қозонишга эришган аёлда бу туйғу анча чекинган бўлиши мумкин. **Шуниси аёнки, келин ёки қиз кўчада қолса, уйсиз қийналса на ўзбекчилик, на миллий анъаналар унга беминнат бошпана бўла олган эмас...** «Рўшнолик» кўрмагани ҳам аслида шудир. Бинобарин, аёл учун ўзбекчилик, анъаналар замирида мулкий ҳуқуқсизлик асослари ётади. Шунинг учун ҳам «бой ота»дан айрилгани рўшнолик кўравермайди. Ахир ким унга мулку бошпана беради дейсиз. Ўзбекчилик, анъаналар, урф-одатлар бу маънода эр кишилару қайнана-қайната, ака-укаларга моддий манфаат, чексиз ҳуқуқ бергани учун уларни сақлашга эр кишилар аҳд қиладилар. Бошпанасиз қолишни ким ҳам истайди?!

ОСМОНДАН ЧАЛПАК ЁҒМАЙДИ

Биз эркакларга ато қилинган жисмоний куч аёлларга зўравонлик қилишга эмас, заифаларимизни бошқа ёвуз кучлардан ҳимоя этиш, меҳнат қилиш, Ватанни қўриқлаш учун берилган. Ибтидоий меҳнат шаклларининг тубдан янгилангани аёлларни эркак кишилар билан бир сафда ишлай олишига имкон яратди, шу боис Зулфия Назарлар балки биздан ўзиб ҳам кетди! Лекин ҳамон эгардан тушмайдиган баъзи раҳбарлик лавозимидаги эр кишиларимиз мамлакат иқтисодини тиклашга бел боғлаган ишбилармон, тадбиркор аёлларимизга жаҳолат кўзи билан қарайдилар. Янаям, очиқроқ айтсак, айрим ҳолларда бир имзо чекишлари учун аёлдан ахлоқсизлик тама қиладилару, аёлни эса ёмонотлиққа чиқарадилар. Эркаклик масъулиятини англаб ишбилармонлик, тадбиркорлик билан мамлакатни бойитиш у ёкда турсин, бундай нопок кимсалар оддий одамгарчиликка ҳам ярамайдилар. Барча иш ҳужжатлари тўғри бўлса-да, баҳона қидириб жасоратли аёлга йўл беришни хоҳламайди. Имзо қўйса нақ ҳақи кетаётгандай ўз лавозимини суиистеъмол қилишга ўзида маънавий ҳақ-ҳуқуқ ҳис этадилар. Аёлнинг ҳам шаънини сақлаши, ҳам эзгу мақсадини амалга ошириши кўп курашлар билан кечади.

Юз туман нопок эрдин яхшироқ,
Пок хотунлар аёғининг изи,

— демиш ҳазрат Навоий.

Атрофга назар ташлаб, хотин-қизларнинг кийиниши, жамият ҳаётига аралашишига қараб «хотин-қизларда шарм-ҳаё, ибо, одоб қолмади» деган сўзлар кўп эшитилади. Лекин тарозининг иккинчи палласи — ўзимизда нима бор-йўғи эътибордан четда қолаверади, яна эркакмиз-да. Мени маъзур тутсинлару, бу саволга бироз ножоиз таъбир билан айтганда, ахир шимимиз бор, деймизми?! Хотин-қизларимизни ўраб-чирмаб, тилини қисиб қўйганимиз билан тараққиёт, фаровонлик осмондан чалпак бўлиб ёғмайди-ку! Юқоридагидек фикрлайдиган кишиларга ажабланиб «буларнинг жаҳолатдан, хотин-қизлар кийинишига қарашдан бошқа машғулоти, фикру аъмоли йўқмикин?» — дейди киши беихтиёр. Гўё ушбу ортиқча масала асрлар бўйи биз учун бирламчи иш каби. Ҳеч қачон кун тартибидан тушган эмас. Аёллар эса қурбонлар бериб бўлса ҳам ҳақ эканликларини даврма-давр исботлаб келадилар. Ҳеч бир жоҳилона ҳаракатимиз маърифат мевасини берган замонни тарих кўрмаган, зиёну заволи қолган холос.

БИЗ ЭСА ИЧКИ ЭГОИЗМИМИЗНИ ТОПСАК — ДИНДАН, ТОПМАСАК АНЪАНАЛАР, МИЛЛИЙ УРФ-ОДАТЛАРДАН АСОСЛАШДА ДАВОМ ЭТАВЕРАМИЗ. Узоқ йиллик эрксизликдан келин олиш туфайли маълум даражада озод бўлган қайнаналар ҳам ўғли орқали нақ аламзадалик жиловини қўлга оладилар...

Тарих ҳақиқатлари, турмуш тарзимиздаги йўқотишлар, бой берилган довонлар биздаги онгсиз эгоистик қарашлар моҳиятини очиб, бир сўз билан айтганда, нима қилиб қўйганимизни билдириб бораверади. Лекин биз ва миллат манфаати учун энг муҳими, айни пайтда нима қилаётганимиздир... Бугун ва келажакнинг фойдаю зиёни ҳам шунда.

Абдулло АЪЗАМ

Ушбу мақоланинг биринчи қисми «МТ»нинг 2002 йил 25 октябр куни «Гулчехралар» билан бирга нашр этилган қўшма сонида берилган.

Таълим соҳасида олиб борилаётган кенг қамровли тадбирларнинг амалий натижасидан оммавий ахборот воситалари орқали деярли ҳар куни бохабар қилиб турилади. Бундай тадбирларни янги қурилаётган замонавий илм даргоҳлари мисолида қувониб кузатамиз.

ЕЗДА ЯЙЛОВ — ҚИШДА ЯЛОВМИ?

Қишлоқ мактабидан мактуб ёхуд "ариза" деса ҳам бўлаверади

Бу борада кўпроқ катта шаҳарлардаги шароитларни кўриб ҳавасингиз келади. Жиҳозланган ўқув хоналари, спорт иншоотлари, айниқса компютерларни айтмайсизми! Юртимизнинг ўзагини ташкил этадиган, ярмидан кўп аҳолиси истиқомат қиладиган қишлоқ мактабларига ҳам шундай шароитларни соғинамиз. Эҳтимол, ҳамма қишлоқ таълим масканларида ҳам аҳвол бир хил эмасдир, аммо бизнинг қишлоқ мактабимиздаги камчиликлардан кўз юмиб бўлмайди.

Билишимча, 1930 йиллардан фаолият юрита бошлаган бу мактабнинг ярми йиллар давомида бузилиб, ҳозирда учдан бир қисми қолган. Ташқи кўринишига эътибор берадиган бўлсак, "қават-қават" ҳам эмас, оддийгина, ўша давр иншооти. Унинг бағридан битта умумтаълим ва битта таянч мактаблари ажраб чиққан.

Етмиш йилдан ортиқроқ вақт давомида қанчадан-қанча полапонларни учирма қилиб, қанчадан-қанча фидойи инсонларни тарбиялаб камолга етказган даргоҳ у.

Энди унинг ҳозирги аҳволига назар ташлайдиган бўлсак, ижобий томонлари ҳам йўқ эмас, лекин айрим салбий ҳолатларни айтиб ўтмасдан бўлмайди. Энг жиддий камчиликлардан бири: бу ерда спорт билан мунтазам шуғулланиши учун махсус бинонинг йўқлигидир. Қиш ойлари ҳам, мабодо ёғин-сочин бўлмаса, машғулотлар мактаб спорт майдончасида ўтказилади. Бундай шароитда ўқувчиларнинг соғлиғига жиддий путур етмайди, деб айтиш қийин.

Спорт майдончасидаги шароит ҳам мақтагулик даражада эмас. Кенгликка кенг, лекин атрофи ўралмаган. Мабодо тўпни қаттиқроқ тепиб юборилса, ё орқадаги зовурга, ё одамларнинг чорбоғига қараб йўл олади. бундай пайтда кимнингдир экинлари пайҳон бўлиб, моддий зарар кўрса, кимдир "Суюнчи" фильмидаги аҳволга тушади, фақат фильм қаҳрамонларидай "синган ойналар нечта бўлди" деб ҳеч кимдан сўралмайди. Бу ердаги спорт асбоб-анжомларнинг баъзилари ишлаш муддатини ўтаб бўлганлиги боис яроқсиз ҳолга келиб қолган.

Ачинарлиси шундаки, "Ноу-камп"имиз ажриқ кўклаган пайтда қишлоқнинг "яйлов"ига айланади. Минг бор айтишга айтамизку-я, лекин инсоф бермаса, қийин экан.

Мактаб даргоҳига киришингиз билан битмай чала қолган биноларга кўзингиз тушади. Бобокалонимиз Аҳмад Фарғонийнинг таваллуд айёми муносабати билан ажратилган маблағ эвазига бир бино қурилиши бошланган эди. Лекин номаълум сабабларга кўра иш тўхтагунича қолиб кетди. Озгина маблағ бўлганда, яхшигина ўқув хоналари бўлармиди!?

Ажабо!

Кези келганда яна бир муҳим нарса ҳақида айтиб ўтмоқчиман.

Сайлов пайтларида номзодлар мактабни тузатиш ҳақида хўб ваъдаларни беришган. Лекин "иш битиб, эшак лойдан ўтгач" ҳатто қораларини ҳам кўрсатиб қўйишмайди.

Балки вақти келиб юқоридаги муаммоларимиз бартараф бўлар. Лекин нима бўлганда ҳам қишлоқ ёшларига спорт билан шуғулланишлари учун махсус бино жуда зарур.

Мутасадди кишилар чекка қишлоқларда яшаётган ёшларнинг муаммоларидан газета орқали бохабар бўлиб, мундоқ ўйлаб кўрадилар, деган умиддамиз.

Муслим МИРЗАЖОНОВ,
Фарғона вилояти Риштон тумани Усмонобод қишлоғи.

Миллий матбуотимиз саҳифаларидан

Маърифатли аждодларимиз миллий тилимизни асраб-авайлаш туйғусини кичик ёшдан миллат болалари шуурига сингдириш, уларни аввало ўз тилига эътибор руҳида тарбиялаш устида қайғурган эдилар. Анъанавий рукнимиз остида берилаётган қуйидаги мақола ҳам шу ҳақда.

ИБТИДОИЙ МАКТАБЛАРДА ДАВЛАТ ТИЛИ

Маълумки, ҳозирда Туркистон жумҳуриятида расмий давлат тили икки хил (туркча ва русча)дир. Биноан алайҳи Туркистонда очилғон халқ мактабларининг ҳар биринда бу икки тилнинг ўқутулмоғи лозимдир. Эски ҳукумат замонида хазина тарафидан очилғон русско-туземний мактабларда биринчи йилдан бошлаб русча тили ўқутмак ҳамда бутун фанларни рус лисони ила таълим бермак мажбурий эди. Чунки ул мактаблар ҳақиқатан турк болаларина илм бермак учун эмас, балки туркларни руслашдирмак мақсадида очилғон эди. Инқилобдан сўнг бу мақсадлар тамом ташланиб, ҳар миллатга ўзи тилаганча яшамоққа кенг йўл очилди. Шунинг ила баробар русско-туземний мактаблар бус-бутун ёпилуб, ўрнига миллий мактаблар очила бошланди. Миллий мактабларда эса ўқулув бутун она тилинда бўлуб, давлат тилларидан бири (рус мактабларида туркча, турк мактабларида русча) бир фан бўлуб киритилди. Ўткан бутун Туркистон ўқитувчилари қурултойи ҳамда мусулмон ўқитувчилари қурултойи бу масалани яхши тафтиш қилғондан сўнгра, ибтидоий мактабларға давлат тилларидан бири (турк мактабларина русча рус мактабларина туркча) фақат 4нчи йилдангина киритилур, деган бир қарорға келди. Бу қарор Туркистон маориф коллегияси тарафидан ҳам бир даража тасдиқ қилинуб, декретлар ҳам чиқарилди. Ҳамда бутун мактабда шул асосга биноан ўқулув бошлануб муаллимлар тайин этилди. Фақат шул кунлардагина Туркистон маориф коллегиясида бу масала янгидан қаралуб, «Турк мактабларига русча, рус мактабларига туркча 2нчи йилдан бошлаб ҳафтаға уч соат киритилур» деган бир қарор чиқди. (проғраммаси «Маориф» журналида босилди). Бу қарор Туркистон Маориф Комиссариатининг Турк шуъбасига етушкан, фавқулодда мажлис ясаб, кўб музокарадан сўнг Турк шуъбаси зердаги қарорға келди:

«Биринчи, ҳозирда бутун ибтидоий мактабларга туркча ёхуд русча тил ўқитувчи муаллимлар етишмаган сабабли, 2 нчи бутун Русия мусулмон ўқутувчилар қурултойи тарафидан русчани 4 нчи йилдангина бошлаб киритмакка қарор берилгани сабабли, Туркистон Маориф Коллегияси тарафидан», «Ибтидоий мактабларга 2 нчи йилдан бошлаб давлат тилларидан бири (русча ёки туркча) ҳафтада 3 соат ўқутулур», деган қарорни Турк шуъбаси ғайри қобил тадбиқ деб топади. Шунинг ила баробар қурултойларнинг қарорларини ҳамда бундан муқаддам Туркистон маориф комиссариати тарафидан декрет ила мустаҳкам қилинғон русча ёхуд туркча тил ибтидоий мактабларга 4 нчи йилдангина киритилур, деган фикрни бор кучи ила ёқлайди.

Турк шуъбаси ўзининг ушбу қарорини маориф коллегиясига киритди.Маориф коллегияси 2 нчи декабр мажлисида шуъбанинг ушбу тилагини рад қилди.Бунинг ила шуъба ўзининг вазифасини адо қилғон ҳисобланади. Қолғон хизматини шуъба ҳар бир шаҳар ва уезлардаги маориф шўролари ва муаллимлар союзига топшурадир. Бу хусусда ўз фикр ва тилакларини тейишли ўрунларга маълум этмаклари албатта фойдадан холи бўлмаса керак.

ТУРК ШУЪБАСИНИНГ МУДИРИ: МУНАВВАР ҚОРИ
«Иштирокиюн», 1919 йил, 15 январ, 62-сон, 1-бет
Феруза НУРИДДИНОВА тайёрлади

ЭНГ КАТТА САВОЛ

КОНСПЕКТДАН КОНСПЕКТ

Икки жилдли «Алломалар ва шоирлар» китобини ёзиш учун муаллиф Игорь Гарин 30 йиллик умрини бахшида қилди. Унда инсоният тарихида яшаб ўтган ўнлаб буюк донишмандлар ва сўз заргарлари — адиблар ва шоирларнинг ҳаёти, ижоди ўзига хос нуқтаи назардан таҳлил қилинади ва муаллиф буюк маънавий меросдан олган таассуротларини, ўй-мушоҳадаларини ихчам-ихчам шаклда баён этади. Бамисоли ўқиганларини конспектлаштиради. Ўз навбатида бу конспектлар кишини ўйга толдиради, янада мулоҳазага, фикрлашга ундайди. Қуйида шу тариқа туғилган... конспектдан конспект лавҳаларини эътиборингизга ҳавола этамиз.

ЙЎҚОЛИБ КЕТМАЙДИ

Ақл-идрок, истеъдод, тажриба авлоддан-авлодга ўтади. Бефаҳмлик, дидсизлик, жаҳолат-чи? Улар ҳам йўқолиб кетмайди. Йўқолиб кетмагани учун ҳам адабиёт, санъат, маданият — бадиий ижод ҳар қандай даврда сув ва ҳаводек зарур бўлиб қолаверади. Ҳар бир давр бадийияти ўзига «замондош» зулматга ва ёвузликка қарши курашади, курашда ё енгади, ё енгилади. Енгса-ку, нур устига нур, лекин ожизлик қилса, ўтмишдан мерос боқий маънавий жавоҳиротга эҳтиёж сезади, ундан нажот излайди...

ИЗТИРОБ ҲУКМИ

Буюк донишманд ва шоир борки, ўз даврига нисбатан мухолифатда бўлган. Йўқ, улар зинҳор қилич ялангочлаб чиқмаган, халқни ғазоватга кўтармаган, балки ўз даври ва одамлари устидан одил ҳукм чиқарган. Изтироб-ҳукмларини ўқишган, эзгуликка даъваткор ҳукмларини тарқатишган...

* * *

Донишманд ва закий инсон мулоҳазаларини истаганича баён этаверсин, илло у бир нарсадан ҳушёр бўлсинким, зинҳор-базинҳор мутлақ ҳақлик даъвосига ўтиб кетмасин. Унинг мулоҳазалари ҳурфикрга, фикр билдириш эркига кенг йўл очсагина халқнинг онгсиз оломонга айланишига йўл қўйилмайди...

ЭЗМА БЎЛМАНГ

Эзма ёзувчи бўлманг, ёзганингизни аямай ўчириб ташланг, баҳридан ўтинг.

Буни энг сергап адиб Ф. Достоевский айтган!

Яна кимдир, бир йил ёзиш, икки йил ўчириш керак, деган экан...

ЭНГ КАТТА САВОЛ

Ижодкор — энг катта савол. Шу саволни, яъни ўзингизни истаган жойга қўйиб кўринг, ҳаётнинг энг қайноқ, энг ишкал жойларига олиб киринг, ана ўшанда энг катта саволга энг катта жавоблар топаверасиз...

БИЛАҒОН

Билмайдиган нарсаси қолмаган билағон одам қанчалик зерикарли! Савол устига савол ёғдирувчи одам қанчалар гўзал!..

* * *

Ёзиш — ўзгача фикрлаш демакдир. Бу, адабий асарлар учун мажбурий шартлардандир. Шахсан адабий-маънавий мерос ўз даврига нисбатан кенгроқ ва ўзгачароқ фикрловчи ўзгача фикрловчилар асарларидан иборат...

* * *

Плотин ким? У — милоднинг 270 йили 66 ёшида вафот этган биринчи тафаккур Жамолунгмаси!..

* * *

Озодлик — эзгулик сари ошиқаётган руҳнинг уйғоқлиги...

* * *

Қадами оломон даврасидан узилмайдиган кимса қалбига фаришта қадам босмайди...

* * *

Қадимда улуғ фикрларга «зулмат» тамғаси урилиб, қатағон этилган. Гераклит зулмат ҳисобланган. Плотин — зулмат. Августин — зулмат. Паскал, Спиноза, Кант, Керкегор — бири биридан зимистон зулмат. Шуларга ўхшаш зулматлар ҳозир ҳам оз эмас...

* * *

Эътикод тугал англаб етиш мумкин бўлмаган мўъжиза эканини англамоқ керак...

* * *

Изтироб завқини ҳис эта олган инсонгина реал ҳаётдаги бахтсизликлардан устун бўла олади...

* * *

Давр шиддати ва таранглиги қалб шиддати ва таранглигига айланган тақдирдагина ижод булоғи қайнайди...

БОШҚА ВОСИТА БЎЛМАСА...

Жамоа бўлиб ибодат қилиш ёлғиз ҳолда ибодат қилишдан бир неча карра афзалроқ эканлигини мўътабар ёзувларда ўқиганман. Бироқ, жомеъга бормай, тўс-тўполонга қўшилмай, якка-ёлғиз рукуга кетсанг... Яратган эгамнинг ўзи-ю, мен — қулваччадан ўзга ҳеч ким, ҳеч қандай бошқа восита бўлмаса...

* * *

Ёвузликнинг, разилликнинг тагига етиб ҳам, уни тушунтириб ҳам бўлмайди дейишади, ҳўп, яхши, илло, эзгуликнинг, муҳаббатнинг, қаҳрамонлигу бадиий ижоднинг тугал тушунчаси, изоҳи борми?..

* * *

Мережковский «Худони инкор этиш у билан алоқага киришнинг ўзгача шакли» деган экан. Шоунинг ақидаси ундан-да ўтиб тушади. «Худонинг борлигини тасдиқлаган чоғимизда эмас, ҳатто инкор эта туриб ҳам Унга ишонамиз-ку!»

* * *

Қазо онлари етганда энг ашаддий худосизлар қалбида, кечикиб бўлса-да, диний туйғу уйғонади. Дидро, Волтер, Бодлернинг қисмати ана шундай ниҳоя топган...

* * *

Дин, иймон, муҳаббат, санъат — эҳтирос, эҳтирос бор жойда онг-идрок иккиламчидир. Фанда ишонишдан кўра билиш муҳимроқ, диний масалаларда эса ишонч бирламчи...

* * *

Худога ва мантиққа бир йўла ишониш мумкин эмас...

* * *

Ҳеч бир нарса ҳис-туйғуни четлаб ўтиб, тафаккур кутисида пайдо бўла олмайди...

* * *

Тоғу тошга қаранг: биронта тош ёнидаги тошнинг мавжуд-мавжуд эмаслигини билмайди...

* * *

Мутлақо динсиз халқ йўқ дунёда, мабодо шундай халқ топилса, ишонаверинг, унинг одамлари ҳайвондан кўп фарқланмайдилар...

* * *

Бирор одамга таъриф берганда унинг фақат кундузги ҳолатларидан келиб чиқамиз. Демак, таърифимиз бирёқлама ёки чала ҳисобланади. Чунки одатда инсоннинг тунги ҳолатларини ҳисобга олмаймиз, ҳисобга олмай туриб тўлиқ таърифлаш даъвосида бўламиз...

Тафаккур ёлқинлари

Хуршид ДЎСТМУҲАММАД

ШОИРНИНГ ТИНИҚ ОВОЗИ

Ҳусниддин ШАРИПОВ

Айтишларига қараганда фарзанди ёзувчиликка қизиқиб қолган бир киши бу ҳақда Чеховдан маслаҳат сўраган экан. Буюк ёзувчи шундай жавоб берибди:

— Ўғлингиз асар ёзаётганидан хабардор бўлиб қолсангиз, уринг боплаб. Борди-ю, у шундан кейин ҳам ёзаверса, ҳеч аямай уринг. Мабодо шундан кейин ҳам ёзишда давом этса, майли, ўзига қўйиб беринг, ёзаверсин. Ундан охир-оқибатда ёзувчи чиқиши мумкин.

Билиш бошқа-ю, кўнгил майли бошқа экан. Бошқалар ҳақида бир нарса деёлмайман, лекин мен ўзим, негадир, Асқад Мухторнинг ҳатто жиддий шеърларини ҳам безатиб турадиган жонли, нурли ибораларига ишқибозроқ эдим. Унинг сатрлари, ўзи туғилиб-ўсган Фарғона аҳлининг забонига ўхшаб, қочирим, ҳазил-мутойиба, чистон, лутфга бой эди. Ҳали ёш бўлганим, Намангоннинг нозик шевасидан узоқлашиб кетмаганим сабабли бўлса керак, ўзим учун табиий нутқ яратишга Асқад Мухторнинг тажрибасига, аниқроғи амалиётига суянардим, айниқса воқебанд манзумаларда. «Шарқ юлдузи»дай республика адабий журналига бош муҳаррир бўлиш ўша пайтда катта мансаб бўлса-да, Асқад Мухтор ҳеч мансабдорга ўхшамасди. Ойнинг бирор бир белгиланган кунида режа тузиш учун мажлисга йиғилмасдик. Муҳаррир ҳар кун, корректура ўқишдан бўш вақтларида, биз билан қайсимизнинг бисотимизда нима борлиги, ёзувчиларнинг қайси бири нималар ёзаётгани, асари қай даражага етиб қолгани ва шу кабилар ҳақида расмиятчиликсиз, самимий гаплашиб ўлтирарди.

Навбатдаги сонга материал тушириб юбориш арафасида ярим соатгина мажлис қилиб олардик. Унда Асқад Мухтор журналнинг қаламда ёзилган мундарижаси билан бизни таништирарди. Мундарижа ой давомида, ҳаммамизнинг ўртамизда пишиб боргани сабабли бўлимларда тайёрланган материалларнинг қандай жойлашиши ҳақида муҳокамага ҳожат қолмасди. Асқад Мухтор айни вақтда Ўзбекистон ёзувчилар уюшмасининг котиби ҳисобланарди. Умуман, ҳамма ходимлар ҳам адабиёт оқимининг марказида яшарди. Биз ҳам, ўз йўналишимизга қараб, жанрлар бўйича ишлайдиган кенгашларга котиблик қилардик. Масалан, мен — узоқ вақт шеърият кенгашида иштирок этдим. Ўзимиз муҳокамалар ўтказишимиз, пленумлар ва ҳайъат мажлисларида қатнашувимиз шарт эди. Журнал йўли билан ҳатто уларни тайёрлашга кўмаклашардик ҳам. Ҳар қандай катта ё кичик асар аввало бизнинг қўлдан ўтарди. Бу бир жиҳатдан ижодий саралашга ёрдам берса, яна бир жиҳатдан журнал талабига жавоб бермайдиган асарларни муаллифларга қайтариш масаласида қийинчилик, ҳатто кўнгилсизликлар туғдириб, бизни ноқулай аҳволга солиб ҳам турарди.

Муаллифлар билан мулоқот пайтида биз хаёлан Асқад акага суянардик ва, назаримда, хато қилмасдик. Чунки у фақат ўзбек ёки шарқ шеъриятинигина эмас, Европа, умуман жаҳон адабиётини яхши билган, юксак дидли киши эди. «Шарқ юлдузи»да шеър ёки достони чиққан ижодкорни эса адабиёт тан олди, деб тушуниларди.

Асқад Мухтор ҳар бир журнал ходимининг ўзи обрўли ижодкор бўлиши керак деб таъкидларди. Муаллифни сўз билан енгиш қийин, кимлигингизни асарингиз билан кўрсатиб қўйинг, дерди устоз.

Ёзувчилар уюшмаси жамоаси Асқад Мухторнинг 50 йиллигини нишонлагани ҳамон эсимда. Кўп чиройли табриклар бўлди. Мен устозга аталган ушбу муҳаббатномани ўқигандим ўшанда.

Рухсат этсангиз, қилай изҳор
дил тўйҳат билан,
Гапни, салмоқли бўлар деб,
бошладим рўйҳат билан.

Кексалар таърифлагандек,
баркамолдир шеърият,
Рамзу Шукрулло, Мирмуҳсин,
Туроб, Асқад билан.

Доди йўқдир барчасин ҳам,
балки истеъдоди бор,
Айби ҳам бир хил — қизиқмас
бокс билан, шахмат билан.

Шунда ҳам Асқад акам танлайди
вазмин руҳ йўлин,
От юриш қилмоқ қийин, дўстлар,
чинордек қад билан.

Ёш бугун эллиқда, лекин йўл
ҳамон энлик эрур,
Негаки — йўл феъли маълум —
кенгаяр меҳнат билан.

Йўл — узун! Шоирни шеърият
сафарбар айлагай
Икки юз йиллик машаққатли ва
нақд муддат билан.

Бунда — эллик! Унда — эллик!
Юзга — юз! Юзлар ёруғ!
Чарчамас дилкаш одам парвозда
дўст, улфат билан.

Шеър муҳаббатдир, одамзод
ташнадир пок севгига,
Ташналик қонгунча, шоир, жўш
уринг! Ҳурмат билан,
укангиз Ҳусниддин!

1984 йил бошида Ўзбекистон ёзувчилар уюшмаси раиси Сарвар Азимов менга уюшма ҳузурида таржима кенгаши тузишни топширди. Шоиру носир, атоқли таржимон бўлмиш Асқад Мухтор кенгаш раиси этиб тайинланди. Бирга чўтлаб қарасак, таржима ишини юксак даражага кўтариш учун бизда катта кучлар бор экан: русчадан ўзбек тилига ағдарадиган мутахассислар кўп, бири биридан аъло, инглизча ёки французчадан тўғридан тўғри таржима қиладиган кадрлар ҳам бор. Энг муҳими, бизнинг фикримизча, ўзбек адабиётини бошқа халқлар орасида таргиб қилиш, бунинг учун кенгаш атрофига ўзбекчадан бошқа тилларга бадиий таржима қила оладиган кучларни йиғиш ва ишга тушириб юбориш эди. Асқад Мухтор, одатдагидек, ҳаракатни юқори пардалардан бошлади. Тез орада бизнинг жамоамиз бошқа ижодий секциялар орасида «ота кенгаш»га айланди. Бу иш Асқад Мухтор қайтадан Ёзувчилар уюшмасининг раис муовини бўлиб сайланганидан, мен драматургия кенгашига котиб бўлиб ўтганимдан кейин ҳам баракали давом этди.

Хотира ўчмасдир, хотира мангу!

...Афсус, ўтган асрнинг 80-йиллари охирига келиб, шеърият садолари турли-туман баёнотлар тўлқини остида қолиб, таржима кенгашининг нафаси ўчди-кетди. Асқад ака ҳам раис муовинлигини топшириб, эркин ижодга қайтди.

Ёзувчилар уюшмаси йўлакларида кимдир ғала-ғовур кўтариб, кимлардир деворга ёпиштирилган «Москва янгиликлари» газетаси атрофида ғимирлаб, кимлардир «Абдулла Қодирийнинг Ўтган кунлари» пъесаси муносабати билан Иззат Султонга ташланиб турган пайтлар. ўлтириб ишлайдиган кам қолган...

Қайси бир драматургнинг қўлёзмасини ўқиётган эдим, бесас юриб хонага Асқад ака кирдилар. Ҳолаҳвол сўрашдик. Адабиётнинг барча юкини тортиш бир кишига оғирлик қилмаяптими, деб ҳазиллашди у киши, чеҳраси очилмаса-да. Менинг ҳам гапим йиғилиб қолган эди, юрагимни очдим:

— Адабиёт юкини етиб келган жойига қўйиб турсак-да, икковимиз водийни бир айланиб қайтсак, қалай бўларкин? Сиз Фарғонада ўзингиз туғилган тупроқнинг дийдорига тўярдингиз. Шеър ўқиб берардик, кўнгил тўлмаса, ҳўп, бизнинг Намангонга ўтардик. Ҳабиб бизни жуда яхши одамлар билан учраштириши мумкин.

Асқад ака бир оз ўйланиб турди, — қадрдон диёрини кўз олдидан ўтказган бўлса керак, — сўнг бошини енгил чайқади:

— Бизни билганлар қоптими ҳозир? Эшитганлари ҳам ўз ташвиши билан овора...

Асқад аканинг гапида жон бор эди, айниқса Қувасой ва Қўқон воқеалари муносабати билан. Шу-шу, сафар ҳақида бошқа сўз очилмади. Очиғини айтиш керак, Асқад Мухтор булутли кайфиятини ҳадеб ва ҳаммага дастурхон қилаверадиган киши эмас эди. Мен ҳам унинг дилгирроқ кайфиятини фақат бир марта, мана шу эслаган лаҳзамда кўрганман, холос.

Бошқа бир сафар Асқад ака бизнинг хонага, одатдагидек, очилиб-сочилиб кириб келди.

— Ҳа, сездим, янги асар битирганга ўхшайсиз, — дедим табриклашга ҳозирланиб.

— Битирганимга анча бўлган. Босилиб ҳам чиқди. Ўқимадингизми газетада? — Ҳеч қачон мақтанмайдиган киши кўрсатгич бармоғини кўтарди. — Бу менинг энг зўр асарим!

— Наҳот? Ҳозир газеталарда надоматга тўла «даъво-достон»лардан бошқа нарса босилмаяпти-ку!

— Ана, босилди. Сиз топиб ўқигунча, олам яна ўзгариб кетиши мумкин. Ўзим қисқагина айтиб бера қолай.

Воқеа мундоқ экан: Тошкентнинг маркази — Асқад Мухтор яшайдиган маҳалладан яқиндагина Абдулла Қодирий номини олган кўча ўтади. Ўнг ва чап қўл кўчаларнинг ўртасида, Олой бозоридан бошланиб, «Ганга» дўкони олдида тугайдиган, кенглиги қирқ-эллик метрларга борадиган теракзор бор. Кейинча қандайдир мақсадда фойдаланиш учун қолдиришган бўлса керак. Шаҳар ҳокимиятининг иши ва ташвиши кўп бўлади одатда. Шунинг учун бу улкан теракзор қаровсиз ётавериб, жуда паҳмоқлашиб кетган, — кундузи ўтадиганларнинг кайфиятини бузиб, кечаси ўтадиганларнинг юрагини ёрадиган даражага бориб қолганди. Асқад ака шаҳар табиатини яхшилаш, хусусан ушбу теракзорни парваришлаб, уни маҳалла аҳли, ҳатто шаҳар аҳли ҳордиғини ёзадиган гўзал оромгоҳга айлантириш мумкинлиги ҳақидаги ўз мулоҳазаларини, пўписа қилмай, ширин тил билан қоғозга туширибди. Тез орада у газетада босилиб чиқибди. Кўп ўтмай, теракзорга оро бериш, йўлкалар очиб, ўриндиқлар ўрнатиш, ёритиш бўйича ишлар қизиб кетибди. Бундан ҳаммаҳаллаларнинг кўзи қувонган бўлса, Асқад Мухторнинг кўнгли тўлибди: худди ўнлаб шеърий китоблари, «Пўлат қуювчи», «Катта йўлда», «Мангуликка дахлдор» каби достонлари, «Қорақалпоқ қиссаси» ҳамда «Туғилиш», «Давр менинг тақдиримда», «Чинор» каби романларидан қаноат ҳосил қилганидай! Асли касбим ўрмончилик бўлгани учун табиат билан салом-алик қила олган кишининг қувончига шерик эдим, албатта.

Асқад Мухтор суҳбатларида, ҳатто маъруза қилганида ҳам қаттиқ гапирмасди. Лекин бу синиқ овоз эмас, тиниқ овоз эди. Бу овоз ҳамма гапга бехато етиб борарди. Сўзининг маъзи кўнгилдан жой топиб, ildиз отарди.

Асқад Мухтор қаерда ишламасин, атрофида ҳаёт қайнаб, фикр жўш уриб туришини истарди. 1970 йил баҳори, «Гулистон» журналига муҳаррирлик қилаётган кунларида мени чақиртириб, адабиёт бўлимига мудир бўлишни таклиф қилди. Мен яқиндагина автомобил билан «тўқнашиб», миям бироз эҳтиётталаб бўлиб қолгани сабабли оғир меҳнатдан «қочиб» юрган пайтларим эди. Шунинг учун дарров жавоб бера олмадим. Асқад ака кулимсиради:

— «Гулистон» юпқа журнал, бор-йўғи тўрт босма табоқ. Уни ўзимиз ҳам қийналмай, бор ходимлар билан чиқараверамиз. Сиз келсангиз, ана — хона, мана — адабий ходим. Ёнгинангизда, торроқ бўлса ҳам, шахматхона бор. Шу ерни обод қилсангиз, ёнингизга ижодкор дўст-ўртоқларингиз йиғилиб келади. уларни аста чалғитиб, журнал учун ишга солишни бизга қўйиб берасиз.

Бундай лутфга рад жавоб бериш мумкин эмасди. Асқад Мухтор, менимча, ҳаётдан ҳам ҳеч қачон рад жавоб эшитмаган. У бағри кег инсон эди, олам унга ўз кенглигини кўрсатди. У парвозни севарди, умри ҳам юксакда ўтди. У адабиётни қанча ҳурмат қилган бўлса, ижоди ҳам шунча баракали ва баркамол бўлди. У Ватанни қандай ихлос билан севган бўлса, халқимиз унга ўз муҳаббатини шундай саҳоват ила намоён этаётир.

ҚАЛАМ ДЕҲҚОНИ

Машҳур рус шоири Римма Казакова шеърият ҳақида таъриф берар экан, шундай ёзади:

Шеърият бу мардона меҳнат,
Қўш ҳайдамоқ, ҳалол тер тўкмоқ.

Шеърнинг машаққати, унинг тоғдек зил юки остида юрак гоҳ тегирмонда тортилган буғдойдек уқаланиб кетади. Тинимсиз хаёл, ёзиб-чизишлар, мутолаа, интизом билан меҳнат қилиш, қўшиқдан тортиб шеърий романгача қўл уриш учун ҳақиқий паҳлавон қалам деҳқони бўлмоқ даркор. Шу маънода шоир Ҳусниддин Шарипов ўзининг сермаҳсул ижоди билан юқоридаги таърифга жуда мос келади. Шоирнинг «Тановор», «Тупроққа қасида» достонлари 60-йилларда мухлислар ва ёш шоирлар даврасида қўлдан тушмасдан ўқиларди. Бу асарлардаги равонлик, оҳангдорлик, ҳар бир сўзнинг халқона жилоси бизларни мафтун этарди. Айниқса, мушоираларда Ҳусниддин Шарипов шеър ўқигудай бўлса, унинг каштачи қизнинг ипагидек обдон сараланган сўзлари залда акс садо берарди. Сўнг шоирнинг «Бир савол» ва «Сотволдидан салом» йирик шеърий асарлари дунё юзини кўрди. Бу асарлар чинакамига қаттиқ меҳнат ва тафаккур мевалари эди... Мен «Шарқ юлдузи» журналига ишга келганимда бу олийжаноб ва камтарин инсоннинг ёшларга меҳрибон мураббий, бағри кенг устоз бўлганини кўрдим. Ёшларнинг шеърида умид учқунлари кўзга ташланса, Ҳусниддин ака қора терга тушиб, таҳрир қиларди, қоғоз худди шудгор мисоли ёзувларга тўлиб кетарди. Бу меҳнатини шоир бировга сира таъна қилмас эди. Унинг атрофида доим ёш шоирлар тўп-тўп бўлиб юришарди. Ҳусниддин ака уларга янги мавзулар, яхши ғоялар берар, достонлар ёзишга ундар ва ҳар бир ёзилган янги асарни жон дили билан ўқиб чиқиб маслаҳатини аямас эди. Менинг «Келинчак» достонимни у киши қайта-қайта ўқиб ўз фикрларини айтганлар. «Шарқ юлдузи» журнали чинакамига адабиёт доирилфунунига, ёшлар учун тажриба устахонасига ўхшаб кетарди. Раҳматлик Юсуф Шомансур, Сайёр, Тўлқин, Анвар Исроилов, Хайриддин Салоҳлар адабиётимиз хонадонига баҳор элчиларидек қалдирғочларни — ёшларни етаклаб олиб киришган.

Мана шу меҳрпарвар, адабиёт фидойиларидан ёшларнинг энг жонкуяри Ҳусниддин Шарипов жуда кўп сўлим ғазаллар, ажойиб таржималар ва мазмундор китоблари билан, шеъриятдай мусаффо қалби билан қутлуғ 70 ёшга етибдилар. Бу умрнинг барча довонларида шогирдларининг миннатдорлик ва қарздорлик туйғуси тўла эҳтиромлари чирокдай порлаб турибди. Садоқатли, одамжон, меҳри иссиқ гўзал Раҳбархон опамизга, билимдон икки ўғил, икки қизингизга, набираларингизга, сизни ҳамиша ардоқлаб келган мухлисларингизга ҳам сизни қутлаш бахти насиб этгани халқимизнинг бахти дегим келади. Шуҳратли меҳнатингиз дарахти меваларидан узоқ йиллар элюрт баҳраманд бўлаверсин.

Ойдин ҲОЖИЕВА,
Ўзбекистон халқ шоираси

Адабий манзар

ЕВРОПАГА ЧИҚИШ ҚИЙИНМИ?

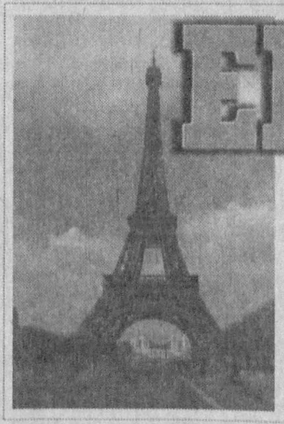

Ғарблик мутахассислар билан суҳбатлашсангиз улар адабиётимизни ўта анъанавий деб ҳисоблашаётгани ойдинлашади. Ҳатто мамлакатимизда баъзи рус адиблари ҳам ўзбек адабиётини анъанавий адабиётлар қаторида санашади.

Ҳақиқатан ҳам шундайми? Дунё рейтинг жадвалини хаёлан кўз олдимизга келтирсак, ёзувчиларимиз нечанчи ўринни ишғол этишаркин? Албатта, санъат – бу спорт эмас. Санъатдаги натижалар очко билан белгиланмайди. Қардош қозоқ, қирғиз, тожик адабиётларидан жаҳонга номдор вакиллар чиққан бир замонда нафақат Марказий Осиё, балки қитъада ўз мавқеи, нуфузига эга мамлакатимиз ёзувчиларининг бу борада эришган ютуқлари қаноатланарли эмаслиги кишини ўйлантириб қўяди. Ахир Навоий, Машраб, Огаҳий, Чўлпон каби улуғ ижодкорларга эга ўзбек адабиёти бу даражага тушиб қолмаслиги керак эди-ку?

Инсоф билан баҳо берадиган бўлсак, Абдулҳамид Чўлпон бадиияти Р. Тагорникидан қолишмасди. Чўлпоннинг лирик шеърлари, "Кеча ва кундуз" романи Европа миқёси ўлчовларига тўғри келганлигини жаҳон туркологлари эътироф этишмоқда. Аммо, замон зайли унинг ўз вақтида жаҳон бўйича довруғ таратишига йўл қўймаган. Биламизки, Чўлпон замондоши Р. Тагорнинг Нобел мукофоти билан тақдирланишини қутларкан, ҳавасини ҳам яширмайди. бунинг омилларини бир-бир санайди. Р. Тагорни Англияда қадрдон дўстлари борлигини, ўзи ҳам инглизчани яхши билишини, Европада ҳомийлари кўплигини батафсил ёзади. бундай кузатувлар остида ўз тақдирини ўйлаб чекилган афсуснадомат шарпасини сезамиз. Гарчи Чўлпон немис тилини бир қадар билса-да, асарларини Р. Тагорга ўхшаб таржима қилолмаган, Москвадан ташқари бошқа Европа мамлакатлари бўйлаб сафарга чиқаолмаган. Шу боиски, овози хорижга етиб бормади. Германияга ўқишга кетган талабалар унинг номини Европанинг кичик доирасида танитишга улгуришди, холос. Немис тилида нашр этилган кўпгина рисолаларда Чўлпон номини учраб туришига боис шу.

Р. Тагор ҳинд адабиётини жаҳонга олиб чиқди. Ҳозирги замон ҳинд адибларининг аксарияти инглиз тилида ёзадилар. Уларнинг ҳам Европада мавқеи юксак. Расмий хабарларга қараганда, татар шоирлари баёзи ҳам Англияда босилиб чиққан. Осиёнинг бошқа давлатлари, жумладан Япония, Хитой, Корея адабиёти жаҳонда ўз баҳосини аллақачон олди. Қардошларимиз турклар эса бу борада нолимасалар ҳам бўлади: улар ижодидаги услубий янгиланишлар зум ўтмай жаҳонга чиқади. Бу далиллар бошқа туркий давлатлардан фарқ қилароқ мамлакатимизнинг Ғарб билан адабий алоқаси сустлигини кўрсатади.

Тўғри, баъзан адибларимизнинг асарлари ғарб тилларга ўгирилган. Лекин бу кабидаги таржималар ҳозирги замон ўзбек адабиёти мавқеини кўрсатиб билмайди. Ҳали жаҳон миқёсида ХХ аср ўзбек тафаккур йўсини тан олинмаган. Дунё munaққидлари, бизнингча, ўзбек ёзувчиси ҳақида тугал тасаввурга эга эмас.

Ёзувчи Темур Пўлатов, шоир Шамшод Абдуллаев Ғарб мамлакатларида анча машҳур. Аммо, бу адиблар рус тилида ёзадилар. Демак, русча фикрлайдилар. Бинобарин, иккала адиб асарлари кўпроқ рус адабиётига дахлдордир. Кўриниб турибдики, Европада миллий адабиётимизнинг мавқеи ҳақида гапиришга ҳали вақт бор...

"Жаҳон адабиёти" атамаси "жаҳон халқлари адабиёти" тушунчасини бермайди, албатта. Дунёда қанчадан-қанча тил бор. Шу тилларда яратилган бадиий асарлар мавжудки, уларнинг барчаси ҳам умумбашарий қийматга эга эмас. Аксарият ижодкорлар ўз миллатлари дарду ғамини бадиий талқин этишади. Дейлик, Америкада кечган фуқаролар урушига бағишланган романлар ўзбек ўқувчисини маҳлиё қилмаслиги мумкин. Ёки аксинча, Ўрта Осиё минтақасидаги шўролар даври қолдиқлари, қатағон асоратлари, ҳатто хонлик тузуми емирилишини акс эттирган қисса ва романлар америкалик китобхон диққатини тортмаслиги ҳам жуда мумкин нарса. Қолаверса, инглизлар ва ўзбеклар менталитети жиддий тафовут қилиши ҳам бор гап. Ана шунинг учун бизда энг зўр дея баҳоланган асарлар уммон орти мамлакатида у қадар муваффақият қозонавермайди. Ва баъзан минтақамизда унчалик кўзга кўринмаган ёзувчилар ғарбда ўз мухлисларини топадилар. Ҳар ҳолда, Европада дунё халқлари адабиётининг "қаймоғи" йиғилади деб тахмин қилишади. Бу мулоҳазалар ҳақиқатга монанд келиш-келмаслигини энг олий ҳакам – Вақт аниқлайди. Эҳтимол, ғарбда интеллектуал даража юксалиб кетгандир?

Бир вақтлар дунё Арабистонга интилган эди. Инчунун, Аз-Замахшарийга ўхшаган алломаларимиз араб тилида ижод қилишган. Ва Ислом дунёсида машҳури жаҳон бўлганлар. Алишер Навоийдан тортиб токи Огаҳийгача араб, форс-тожик тилини пухта эгаллашган. Эндиликда глобаллашувда инглиз тили етакчилик қилмоқда. Дунё Европага интилаётир.

ХХ асрда Европа ўзини ўзи обдон ўрганди. Болшевизм билан фашизмни ўзаро тўқнашуви мазкур жараённи анча тезлаштириб қўйди. Ўзининг маънавий заҳираларини ўзлаштириб бўлган давлатлар, табиийки, бошқа минтақалар маънавиятига қизиқади. Европанинг Ўрта Осиёга ихлосини шу билан изоҳламоқ мумкин.

Миллатшунослар бирор халқ феноменини яхлит равишда тадқиқ этадилар. Бу системага тафаккур тарзи ифодаси сифатида адабиёт ҳам киради. Ҳатто одамларнинг кўрган тушлари баённомасини магнит тасмасига ёзиб олиб тадқиқот ўтказадиган миллатшунослар ҳам бор. Бинобарин миллий адабиёт барибир эътибордан четда қолиб кетмайди.

Ғарб новаторлиги ҳам нукул манфий қирралардан иборат эмас. Балки, Ғарб маънавияти бўҳронга учраган чоғда Шарқ ёрдам қўлини чўзар? Не бўлса-да биз ҳайрат туйғулари оҳорини тўкмай турганидан шодланмоғимиз керак. Тобора илгарилаб бораётган Ғарб одамлари ҳеч нарсадан ҳайратланмай қўймоғи ҳам мумкин.

Айни вақтда глобаллашув асрида яшамоқдамиз. Жаҳон иқтисодда ва маънавиятда бир хилликка интилмоқда. Икки лагер системаси барҳам топган. Айни вақтда бозор иқтисодиёти менталитет ўзгарувига сабаб бўлаётир. Эндиликда ўрта осиёликлар ҳам ғарбликларга ўхшаб танлаш ҳуқуқини қўлга киритганлар. Алҳол мамлакатимиздаги китоб бозори фақат ўзбекча бадиий асарлардангина иборат эмас. Россия нашриётларида чоп этилган турлича шаклдаги, турлича мазмундаги китоблар адабиёт мухлиси дунёқарашини кенгайтираётгани аниқ. Бундан ташқари пойтахтимизда Англия, Германия ва бошқа давлатларнинг кутубхоналари бор. Ўша китоб хазиналари инсониятнинг асл тафаккур тарзидан сўзлайди.

Икки авлод – оталар ва болалар орасида зиддият ҳосил бўлиши табиий ҳол. Бинобарин, Европа тафаккур йўсини минтақамизга кириб келиши билан катта авлод ва ёш авлод ўртасидаги фикрий зиддият чуқурлашиб кетди. Катта авлод Ғарбнинг турлича йўналишларига бир қадар истеҳзо аралаш қарайди. Бу алфоз Ғарбнинг ўзида ҳам рўй кўрсатган эди. Хусусан, Фридрих Ницше "Мен ҳурмат қиладиган сўнгги немис бу Гётедир" деб бежизга ёзмаганди.

Фикрий жараёндаги шундай талатўплардан кейин ҳам интеллуктуал мулкка муносабат ўзгармай қолди. Кимки Ғарбда адабиётнинг, хусусан, шеъриятнинг қадри йўқ, деса янглишади. Ғарбда адабиёт минтақамизга нисбатан балки ўн чандон кўпроқ қадрланади. Биз турли давлатлардаги немис шеъриятини ўзида жамлаган "Севги ҳақида шеърлар" ёки инглиз тилида битилган дурдона шеърларни бир жилдга жо этган "Миллатнинг энг яхши шеърлари" каби баёзларни кўрганмиз. Бироқ, ижодкорларимизнинг тил билмаслиги, ғарбшуносларимизнинг савияси ўртамиёналиги боис бу китоблар ҳали истеъмолимизга кирмай турибди.

Адабий алоқалар жабҳасида бир бўшлиқ ҳосил бўлган: у ёқдаги кашфиётлар ўз вақтида аслича бизга кириб келолмаяпти. Биздаги янгиликлар у тарафга ўтмаяпти.

Ушбу мақолани ёзишдан аввал таниқли ғарбшунос, немис тили билимдони, филология фанлари номзоди, доцент Шавкат Каримов билан маслаҳатлашиб олган эдим. У, Ғарб давлатлари орасида Германияда адабиётимизга қизиқиш кучли, деди.

Германия жуғрофий ўрни ҳамда тил салмоғига кўра ўз қитъасида юқори мавқега эга.

Харитага назар ташлайлик: Германия, Швейцария, Австрия давлатлари халқи асосан немис тилида гаплашади, бу давлатларга эса Дания, Польша, Чехия, Словакия, Венгрия, Хорватия, Италия, Франция, Белгия, Голландия каби мамлакатлар чегарадош. Лондон шаҳри ҳам унчалик узоқ эмас. Демак, немис тилига қилинган таржималар қўшни мамлакатларга тез ўтади. Англия – Ғарб давлатлари билан Америка қитъасининг кўпгина ҳисобланади. Алҳол, айнан немисзабон давлатлар қизиқиши катта воқеаларга боис бўларкан.

– Германияда ўзбек адабиёти ҳали чуқур ўрганилмаган, – дейди Шавкат Каримов, – Тадқиқотларнинг кўпчилиги қомусий характерга эга. Масалан, ёзувчиларимизнинг таржимаи ҳоли, қандай асарлар ёзгани хусусида ахборот беришади. А. Навоийнинг "Фарҳод ва Ширин" достони Алфред Курелла тарафидан немисчага ўгирилган. А. Қодирий, А. Қаҳҳор, F. Ғулом, А. Мухтор, У. Назаров, Ў. Ҳошимовнинг баъзи асарлари немис тилига таржима қилинган.

"Бу соҳада сусткашликка сабаб нимада деб ўйлайсиз?" – деган саволимга олим: "менимча, шарқшуносларнинг Ғарб тилларини пухта билмагани сабаб бўлса керак", деди. Ш. Каримовнинг айтишича, шарқшуносларимиз Ғарб тилларини билишса аҳвол яхшиланади. Негаки, Ғарб олимлари шарқшуносларнинг билан тез мулоқотга киришадилар. Бундан ташқари ўз фанлари эҳтиёжига кўра шарқшуносларнинг Ғарбга кўпроқ ташриф буюрадилар.

Ўз навбатида мамлакатимиз ғарбшуносларнинг фаолияти ҳам қаноатланарли даражада эмас. Фақатгина, Шавкат Каримов, Робия Абдуллаева, Янглиш Эгамова каби олмоншуносларнинг баҳоли қудрат вақтли нашрларда иштирок этишмоқда. Буларнинг ёзганлари ҳам Гёте, Шиллер, Ҳайнедан нарига ўтмайди. Ҳозирги замон немис адабий жараёни тўғрисида фикр билдирмайдилар. Ҳолбуки, уларнинг шахсий архивида бунақа материаллар тўлиб-тошиб ётибди...

Бирор халқнинг замонавий адабиёти умумбашарий тафаккур хазинасига ҳеч нарса иньом этмаса бу фикрий турғунликни далиллайди. Умумбашарий тафаккур хазинасидан ҳеч нарсани қабул қилмаслик эса миллий маҳдудликни шакллантиради. Бу икки ҳолат ҳам маънавий жабҳа кушандасидир. Ахир, қачонгача аждодларимиз шон-шавкати ортига бекиниб яшаймиз?

Энди мақоламиз аввалидаги саволга қайтсак. Спортчиларимиз мавжуд шароитлардан унумли фойдаланмоқдалар. Аммо, адабиётшунослар, ёзувчи ва шоирлар бунинг акси. Қанчалар орзу қилганимиз "Жаҳон адабиёти" журнали ҳар ойда чиқиб турибди. Марказий Осиё маданияти газетаси... Эшитишимизча, собиқ Иттифоқнинг ҳеч бир республикасида адабиётга бу даражада мунтазам ғамхўрлик кўрсатилмаётган экан. Ғарб давлатларида эса давлат адабиётга мутлақо аралашмайди: нашриётлар, газеталар якка шахсларнинг қўлидадир. Шундай шарт-шароитдан нима учун фойдаланиб билмаяпмиз? Фикри ялқовлигимиз панд бермоқдами? Ёки бошқа сабаблари ҳам борми?

Ҳазрат Навоийнинг фидойилиги, Чўлпоннинг минг уринишлари изсиз кетиши керакми? Бу саволлар одамни чуқур ўй-хаёлга толдиради ва жавоб ахтаришга ундайди. Биз миллат юраги кўзгуси саналмиш адабиёт борасида теран фикрлаб кўришга, унинг дунёвий аҳамиятини ақл чиғириғидан ўтказишга бурчлимиз. Негаки, мустақил давлат нону тузини оқлашимиз ҳам жоиздир.

Баҳром РЎЗИМУҲАММАД

ҲАММА КАКЛИКЛАРНИ ОТИБ ҚЎЙМАНГ

Фарҳод Йўлчиев — таниқли журналист қаламкаш. Журналистика соҳасида дадиллик, жасорат, холислик, эл-юрт учун қайғуришни ёқтиради. Барча ёзаётган журналистик асарларида, публицистикасида ва ўзи ёниб-куйиб чиқараётган «Наманган ҳақиқати» газетасида шуларга қатъий амал қилади. Айтиш мумкинки, бу хусусиятлар унинг ижодий, инсоний эътиқодига айланган. Фарҳод журналистика билан бирга ундан зарра кам бўлмаган ҳолда спортга, унинг турларига ва айниқса гўзал теннисга жон-дилдан ошиқ. Тинмай теннис мусобақаларида қатнашади. Натижаларга эришади. Атрофидаги барча, ёшидан қатъий назар, кишиларни спорт билан, чопиш билан, табиатни ўрганиш билан шуғулланишга, табиатдан узоқ бўлмасликни даъват этади. Фарҳод жониворларни отишга ишқивоз бўлмаса ҳам, овга ишқивоз. Ов баҳона доим табиат ичида бўлади. Наманганда у билмаган жой йўқ, у қадам қўймаган тоғу тош йўқ. Жиндак бўш қолди дегунча ажойиб инсон ва теннисчи дўсти Баҳодиржон билан тоғларга чиқиб кетади. Гўзал Наманган тоғларининг ҳузури ва азаматини кўнгилларига шимирадилар. Фарҳод ов ҳақида қизиқарли ҳикоялар ёзади. Илгари Раҳим Бекниёз, Мавлон Икром, Шукур Ҳолмирзаевнинг ов ҳикояларини севиб ўқирдик. Яна қачон ёзишаркин деб кутардик. Фарҳоднинг ҳикоялари овнинг ўзига хос руҳига тўла. У лутфкорлик билан «Миллий тикланиш» ўқувчиларига ўзининг ов ҳақидаги ҳикоясини тақдим этди. Мана, ҳақиқатан ҳам, ов эмас, ов чоғидаги одамнинг туйғу, кечинмалари гўзал...

Назаримда тоғлар одамларни синаш учун яратилган. Негаки, тоққа чиқмоқнинг, қоядан-қояга ўтиш машаққатларининг ўзи бир имтиҳон. Чўққининг устида эса баландлик, юксаклик деган ғалати бир мартаба борки, ўзингни барчанинг бошида кўрмоқ масъулиятини ҳам ҳазм қила олиш зарур. Ёинки халқона айтганда, ҳаволанмоқ қусуридан сақланиш ҳам юксакликка эришган кимсага озмунча синов эмас.

Ҳар гал тоғлар пойига борганда ана шу ўйлар кўнглимдан ўтади. Кўплар учун бўлганидек, менга ҳам тоғлар шикор ва ҳордиқ манзили.

Овда тоғлардан-тоғларга, даралардан-дараларга ўтиб қолганимни, сайхонликлардан чўққиларга қандай қилиб чиққанимни сезмай қоламан. Бу пайтда чарчоқ нималигини билмайман, ғойибдан куч-қудрат келаверади, келаверади.

Овчи гоҳо қадамларини тезлатса, гоҳо секинлатади, гоҳ бор кучини ишга солиб тоғ эчкиси ёки бирор жонивор ортидан қувийди. Ҳаммасидан ҳам жаннат қуши деб аталмиш — улар ови мушкулроқ. Бу қушларни излаб тоғларнинг энг баланд жойига чиқиш керак. Кекса овчиларнинг таъкидлашларича, улар гўштини истеъмол қилганларга жаннат эшиклари очиқ эмиш. Улар каклик-нинг ўзгинаси, фақат ундан бир неча баробар катта.

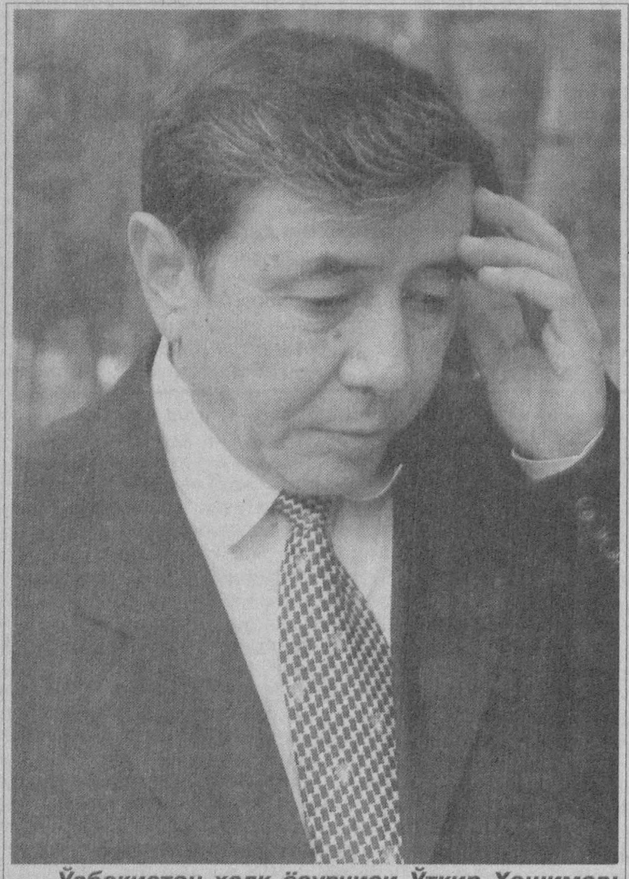

Ўзбекистон халқ ёзувчиси Ўткир Ҳошимов: Какликларни отиб қўйманг!...

Қўлим бўш қолди ё жиндай имкон топилди дегунча милтиқни юкхонага солиб овга жўнаб қоламан. Табиийки, бундай ҳолларда ё Баҳодир менга эргашади ёки мен унга эргашган бўламан. Ҳамроҳсиз йўлга чиққан овчининг кунини ғурбат деяверинг. Ахир ёнида қулоқ тутиб, ҳар замон кинояли луқмалар солиб тургувчи шериги бўлмаса кимга мақтанади?

— Фалон вақтда отган кийигимнинг калласи икки ярим пуд келарди, эслайсизми?

Табиийки, суҳбатдошимнинг энсаси қотиб, афти бужмая бошлайди.

— Унисини жиндайгина эслолмай турибман, аммо ўшанда кийик савилни тортмаганмидик?

— Нимайди? — дейман бақрайиб.

— Нимага бўларди? — том устига том солади у. — Калласи икки ярим пуд чиқса, жуссасиям бирор тонна тош босгандир, а?

Овчи овчига дил ёрмаса кимга гапиради, ахир? Мен бир ҳаддим сиғиб сўз бошласам, «илҳом»нинг белига тепди-ю, ўзининг «қаҳрамонлиги»дан достон тўқий кетди:

— Ўтган йили Қурбон оролдаги каклик ови эсингиздадир?

— Эсимда, — дейман ҳафсалам пир бўлиб.

— Ўшанда беш киши ўқ отиб, битта меники теккан эди...

Гапни қаранг, ахир мен ёнгинасида тургандим, питраси нам тортиб, милтиғи отилмай қолганини ҳеч ким билмаганидаям мен биламан-ку! Аммо гапнинг ўғил боласи шуки, каклик овидан ҳам завқлироқ бирор ишнинг ёруғ дунёда бўлишига ҳеч қачон ишонмаган бўлур эдим. Мана яна Баҳодир иккимиз какликнинг пайига тушиб, Чотқолнинг кун ботаридаги Ҳожибекка келиб қолдик. Яна учтўрт ҳаваскор овчи йигит-яланг шотирларимиз ҳам бор.

— Сиз бу ерга шеър ёзгани келмагансиз-а! — кесатди Баҳодир.

унинг даккилаганича бор. Жонсарак шерикларим тошдан-тошга сакраб ўнгурда биқинган қушларни милтиғимнинг милига тўғрилаб берганларида ҳам қочириб юборган пайтларим кўп бўлган. Шуниси ҳам борки, ўтакаси ёрилган каклик қоя остидан шундай катта тезликда жуфтакни ростлайдики, унинг олдида қоплоннинг жаҳду суръатини тошбақанинг эмаклашига қиёслаш мумкин. Каклик овида дақиқалар эмас бир лаҳза масалани ҳал қилади. Тўғри нишонга олишни уддасидан чиқиш керак. Нима бўлгандаям миришкор, яъни биз каби ишқибозлар олдида овчилар сардори дейиш мумкин бўлган Баҳодир ҳақ.

— Тўғри, — дейман бўйсуниб. — Биз ов қилгани келганмиз.

— Ҳа, балли. Бугун тепага чиқасиз, каклик қувиш машаққатини ҳам кўриб қўйинг, — «команда» қилади у. Начора, ишнинг кўзини биладиган одамга «хўп» дейишдан ўзга илож йўқ.

Аслида каклик қувиш сира ҳам машаққат эмас, роҳатнинг ўзгинаси. Аммо тепкини босиш қийин, жонивор шундай ёқимли потирлаб, гўзал учадики, овнинг бор нафосати, шавқи шунда. Мен ҳалиги «амр»га биноан оёқларим остидаги қорни ғичирлатиб тепага кўтарилар эканман, умрбод эсдан чиқмас каклик ови хаёлимга келди. Ўшандаги Ўткир Ҳошимовнинг «Ҳамма какликларни отиб қўйманг» деган ўтинчи ҳамон қулоқларим остида қўнғироқдай жаранглаб турибди.

Гап шундаки, эл севган адиб ўша кунлари Наманганнинг меҳмони эди. Биз маҳаллий ижодкорлар пойтахтнинг ва бутун республиканинг дилтортар нафаси уфурган нафис суҳбатлардан ҳар замон баҳра олиб, сиҳатгоҳдаги Ўткир акадан-да яйраброқ ҳордиқ чиқариб қайтардик. Бир гал у кишини овга таклиф қилдим, ҳурматли меҳмон бажону дил рози бўлди. Табиат ошиғи бўлган улуғ ёзувчи овнинг завқидан албатта бебаҳра эмаслиги кўнглимдан ўтди. Ўрни келганда айтгим келадики, овга бағишланган фурсат сайёдга берилган қўшимча умрдир. У азал котиблари битган умр дафтарига кирган эмас. Биз туфайли овда ўтказган дамларнинг қайси бир чизгилари «Дафтар ҳошиясидаги битиклар» қаторидан ўрин олса ҳам ажаб бўлмағай...

Милтиқни у ёқ-бу ёғини кўрдим, ўқни жойлаб Ўткир акага узатдим.

— Бошлаб берсангиз, устоз.

— Бу иш қўлимдан келмайди.

Биз тонг қолдик. Чунки у милтиқ отишни эмас, она табиатнинг безаги, зеб-зийнати бўлган безабон, бегуноҳ жонзотларга ўқ узишни назарда тутаётганини англаб турардик. Хаёлимга Ўткир Ҳошимов битган китобларнинг яхлит фалсафаси келди. Уларнинг бари икки эшик ораси, яъни ҳаёт деган бир мартагина берилувчи мўъжизанинг мадҳидан, таҳлилидан, хулосасидан иборат. Бир эшикдан кирмоқ бор, яшамоқ бор, шодликлар бор. Иккинчисининг ортида эса... Шу топда инсониятнинг ашаддий душмани бўлмиш Дажжол ҳам бу улуғ инсоннинг қўлига милтиқ тутқаза олмаслигига амин эдим. Чунки Ўткир Ҳошимов иккинчи эшикдан у ёғини чумолига ҳам раво кўрмайди.

— Менга узр, — деди у яна кўнглимизга қараб. — Тоза ҳаводан нафас олай, тоғларга тўйиб олай.

— Майли, — дедим мен.

Биз милтиқни елкага осиб, йўлга отланарканмиз, Ўткир ака ўтинди:

— Ҳамма какликларни отиб қўйманг, а!

Шу куниси мен ўқ узгим ҳам келмади. Биламанки, «овчи — табиатнинг дўсти» деганлари ҳам шунчаки бир нақл. Негаки, овчида ҳам овчи бор, қолаверса у ҳам хом сут эмган банда, тирик инсон, демак нафси бор. Менга қолса, ўша топда милтиқ отишдан ўзини тийган Ўткир Ҳошимов тоғларга, парранда ва жонзотларга, водийнинг бетакрор табиатига барчаларимиздан ҳам яқинроқ, меҳрибонроқ эди. Шунга қарамай ўзи билмаган ҳолда Ўткир ака томирларида овчи қони жўш урарди. Агар шундай бўлмаганда у тоғлар бағрига, каклик овига келармиди?

Буни қарангки, халқ ёзувчисининг овдаги насибаси ҳам бутун, ризқи баракали эди, какликлар шундай «сийлашди»ки. Ҳеч қанча ўтмай изимизга қайтдик, шерикларим отган ўлжалар зиёфатга етгудай бўлганди.

— Энди биз каклик тозалайлик, сиз эса гулхан ёқинг, — дедим Ўткир акага.

— Бу иш қўлимдан келади, — илжайди у.

Арча чўплари остида аввалига чироқнинг пилигидай олов милтилладди, сўнг чарсиллаб аланга кўтарилди. Қуёшли қалами билан китобхонлари қалбини чароғон қилган Ўткир Ҳошимовнинг тоғдаги гулхани юзларимизни ёритиб юборди. Кабобхўрлик бошланди. Билиб турибманки, яқингинада учиб-қўниб юрган озод қушчаларнинг сихга тортилиб, ўтга товланиши Ўткир акани ҳамон ачинтирмоқда. Овчиларнинг баҳс-мунозаралари авж олди.

— Какликлар ҳам анойи эмас, — қилмишимизни оқлаш ниятида изоҳ бераман. — Дарров сайёднинг домига тушиб, ўқига уча қолмайди. Бу тақдир-ку, арслоннинг насибаси кийик деган гапни ўзингиз яхши биласиз, қай бир жонзотнинг куни битган бўлса, ўлжа бўлади. Қолаверса, бугун овнинг қатъий қоидаси, меъёри бор, ундан ортиғини овчининг виждони ҳам кўтармайди. Иннайкейин бу йилгидай қор мўл ёққан йиллари какликлар ўзи ҳам кўп нобуд бўладики, ундан кўра бир қисмини отиб олган маъқулроқ. Шуниси ҳам борки, қиш қаттиқ бўлса, баҳорда макиёнлар жуда «серфарзанд» бўлишади. Яъни одатдаги 5-6 ўрнига 10-12 тадан жўжа очадилар...

— Барибир уларни асраш керак, дўстим, — қатъият билан таъкидлади Ўткир ака.

Унинг қараши тўғри, фикри ҳақ эди. Умр бўйи оҳу кўзлар мақтовини обдон келтирган одам кийикка ўқ узишни оқлай олмаслиги аниқ. Милтиқ ила каклик овламоқдан кўра сўз сеҳри ила кўнгил овламоқ Ўткир акадай дарёдил инсонларга минг-минг карра аъло...

Ўткир Ҳошимов иштирокидаги ўша овдан буён анча вақт ўтди. Шу топда Баҳодирнинг буйруғи билан каклик қувлаш учун чўққига борар эканман, энг баланд қоя устида Ўткир ака ўтиргандай, яна менга танбеҳ бераётгандай туюлди. Мундай ўйлаб қарасам, у киши чиндан ҳам юксакларда эканки, у ерга ҳеч бир овчи ета олмайди. Зеро милтиқ кўтарган овчи учун каклик қўнган чўққиларни забт этиш саноқли фурсатда битадиган юмуш. Аммо Ўткир Ҳошимов бўйсундирган юксакликка эришмоқ учун жимитдай қалам билан йиллаб йўл юрмоқ зарур. Шунда ҳам етган етади...

Мана ҳозир ҳам адиб энг баланд чўққига чиқиб олган, кўз олдимда турибди. Қулоқларим остида эса жаранглаган сўзлари:

— Ҳамма какликларни отиб юборманг, а!

Беихтиёр таққа тўхтадим, милтиғим қўлимдан тушиб кетди, тошларга урилиб акс садо берди. Потирлаб учган какликлар сеҳри ақлимни олди.

Фарҳод ЙЎЛЧИЕВ

Баландлик

"Бурчмуллада куз".

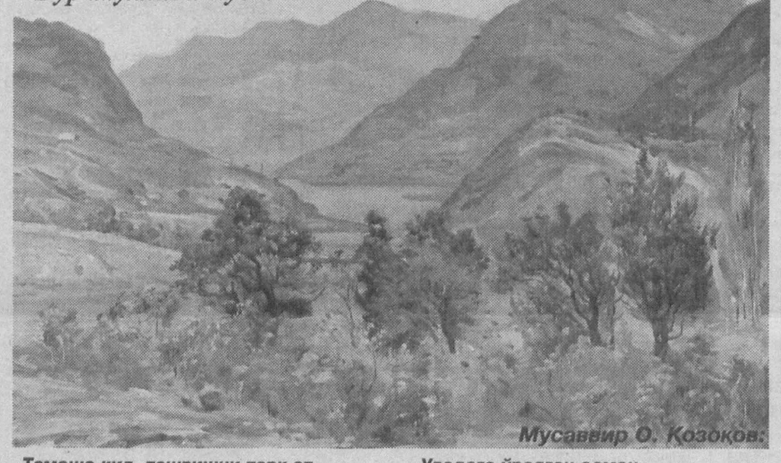

Мусаввир О. Қозоқов:

Тамошо қил, ташвишни тарк эт,
Тўй тоғларнинг ойжамолига.
Маъсум фасл мазмунига ет,
Ошно тутил Ортиқалига.
Минг шохин ташлайди тошга.
Қоя узра қотиб қолган сел –
Бир қатим нур рангпар қуёшдан.
Тахайюлинг тарқаб ногаҳон
Тушгунг ношуд сайёд ҳолига.
Қушларнингми қони сачраган
Ногоҳ ташла ол зардолуга.
Арча – зумрад, нуқра – наъматак,
Турфа рангда товланар ўрмон.
Аниқ аксин йўқотмиш андак,
Увадага ўралган осмон.
Зар хазонлар тилла томчиси
Дўланалар танин ёполмас.
Зарангми зирк, забаржад тусли –
Бўёғи Ван Гогда топилмас.
Терак тутиб заъфарон байроқ,
Чапак чалиб келтирар ҳушни.
Боши тошдан қорайган ёнғоқ
Мезонларга улайди қишни.
Кўнгилнинг ҳур ҳилқатидир бу,
Келиштириб айтиб бўлмас сўз.
Секин-аста кўз ёрар туйғу:
Сана. Имзо. "Бурчмуллада куз".

Ҳол МУҲАММАД ҲАСАН

ОЙ ТОВОҒИДАГИ СИРЛАР

Ой мақомларининг ўсимликлар, ҳайвонлар ва одамларга таъсир кўрсатиши маълум.Жуда қадим замонлардан бери Ой мақомларининг бешта ҳолати ердаги ишларга қандай таъсир қилишини кузатиб борганлар. Бу ҳолатлар: янги Ой, Ойнинг илк чораги, тўлин Ой, Ойнинг шом ейиши, Ойнинг бурждаги ҳолати. Ой ўзининг Ер атрофидаги йўлини тахминан 28 кун ичида босиб ўтаркан, унда доимо ўзининг фақат бир тарафинигина қаратади (Ер ўз ўқи атрофида айланади). Ой Ер билан Қуёш ўртасидан ўтаркан, унинг ерга қараган юзи тўла қораяди. Бу пайтда у Қуёшга яқин бўлгани учун кўринмайди. Ерда янги Ой чиқади. Бу даврда (у иккиуч кун давом этади) Ой Қуёш билан биргаликда битта бурждa ҳаракат қилади. Мисол учун январ ойида янги Ой доимо Жадий буржида, августда эса — Асад буржида бўлади. Тақвимларда янги Ой одатда қора доира тарзида ифодаланади. Одамлар, ўсимликлар ва турли маҳлуқлар бу пайтда қисқа бир вақт мобайнида алоҳида бир ҳолатларни бошдан кечирадилар: янги Ой чиққан пайтда рўза тутиш касалликларнинг олдини олади, чунки бу даврда инсон аъзоларининг турли заҳарлар ва шилликлардан халос бўлишга ҳозирлиги ўзининг энг чўққисига кўтарилади.

Янги Ой чиқадиган маҳалда тахминан бир неча соат ичида Ойнинг Қуёшга қараган тарафида ингичка ўроқ пайдо бўлади (унинг Ой сатҳидаги тархи чапдан ўнгга қараб ўсади) — ва янги Ойнинг ўроғи ўз манзиллари томон ҳаракатга киради. Ушбу манзилларда Ой алоҳида таъсирчанлик касб этади. Ой тўлгунча ўн тўрт кун ўтади ва у Ойнинг 1 ва 2-чорагини ўз ичига олади (ҳар чорак бир ҳафта давом этади). Мана шу икки ҳафта мобайнида инсон аъзоларига уларни тиклаш ҳамда қувватлантириш учун нимаики юборилса, ҳаммаси икки баробар ортиқ куч билан таъсир ўтказади. Бошқа бир жиҳатдан Ой тўлиб борган сари жароҳатларнинг битиши ва операцияларнинг ўтиши қийинлашади.

Ой Ер теварагида ўз ҳаракатининг тенг ярмини ўтагач, унинг Қуёшга қараган қисми кўк бағрида ярқираган тўлин доира сифатида кўзга ташланади. Тўлин ой соатларида одамлар, ҳайвон ва ўсимликлар қандайдир кучларнинг таъсир кўрсатаётганлигини сезадилар. Ойкезиклар уйқу ҳолатида сайрга чиқадилар, яралардан кучларнинг қон қон салқийди, шу куни терилган доривор ўсимликлар қуввати ортади, турли жиноий қилғиликлар, ёқимсиз воқеалар одатдагидан кўпроқ содир бўлади.

Ой шошилмай бир маромда ўз йўлини давом эттиради, унинг қоронғу томони энди ўнгдан чапга ортиб боради — Ойнинг шомга кириш фазаси бошланади, у ўн тўрт кунга чўзилади (3- ва 4-чорак). Бу даврда Ойнинг яна ўзига хос таъсири сезилади. Операциялар яхши ўтади, ҳар қанча сифатли озиқ олинмасин, унинг семиришга таъсири кузатилмайди, инсон аъзоларининг турли хилтлар ва шилликлардан тозаланиши янги Ой чиққан пайтдан кўра осонроқ ва яхшироқ кечади.

Ер ўзининг Қуёш теварагидаги бир йилга чўзиладиган йўлини ўтаркан, у бир бурждан иккинчи буржга томон ҳаракат қилади ва ҳар бир бурждa бир ой муддат туради. Ой ҳам Ер атрофида 28 кун айланиб, ўша бурждларда 2-3 кундан мақом қуради. Ойнинг ҳар бир бурждаги туриши инсоннинг ўзи ва унинг алоҳида аъзоларига бўлакча таъсир ўтказади.

Уйғун мутаносиблик ичида яшаш — бу демак, бизнинг аъзоларимизга мунтазам таъсир кўрсатаётган ўзгаришларни инкор этмаслик, оқимга қарши бормаслик кераклигини англатади. Бу табиат ҳамда йил фаслларининг ритмларига оқилона қулоқ тутиш зарурлигини билдиради. Худди шу нарса одамга ўз аъзоларининг ҳолатини англашга ёрдам беради. Табиат бизга тушиш ва кўтарилиш, нафас ростлаш, қувватга кириш, сабоқ орттириш дамларини ато этадики, биз бундан фақат хурсанд бўлмоғимиз даркор.

ОЙ ҲОЛАТЛАРИ

Ой тўлган пайтдан эътиборан унинг яна янгиланиш учун йўл олиши, Ой шомга кирган ўн тўрт кун ичида инсон ўз ният-мақсадларини амалга оширишда янгидан кучга тўлгандай сезади, даволаниш ва шифо топишда муваффақиятга эришади, шу билан бирга бошқа бир жиҳатлардан ишлар сустлашади, шифо жараёнлари қийин кечади. Энг муҳими — Ой қисқара бошлаганда инсон аъзолари заҳар ва шилликлардан тозаланади, ювади, қуритади, чиқариб ташлайди, мустаҳкамлайди, ҳаракатга киритади, қувватни сарфлашга ундайди. Янги Ой чиқишига яқинлашган сари куч-қувват орта боради. Тозалаш-поклаш билан боғлиқ муолажаларни Ой қисқараётган пайтларда ўтказилса — рўза тутиш, ҳаммомга тушиш, ювувчи ва тозаловчи чойларни пайдар-пай ичиш жуда ҳам яхши натижа беради. Худди шу нарсаларни янги Ой чиққан даврда қилиш қониқарли самара бермайди.

Уй хўжалигида ҳам тозалаш, қўтариш, ювиш ишлари Ой қисқараётган даврда осон ва сифатли бўлади.

Янги Ой чиққанда инсон аъзоларининг заҳар ва шилликлардан халос бўлишга ҳозирлиги энг юқори нуқтага чиқади. Янги Ой кўринганда бир кунлик рўза тутишни одат қилиб олган киши жуда кўп турли-туман касалликларнинг олдини ола билган бўлади. Бу кун бир қатор ишлар учун ва айниқса, чекиш, ичиш, кўп таом истеъмол қилиш кабилардан қутулишга ғоят қулайдир.

Янги Ой озиқлантиради, ўстиради, ўзлаштиради, ҳазм қилдиришга қулайлик яратади. Куч ва озиқ йиғади, қайта тиклайди, нафас ато этади, ростлайди, дам олдиради. Тўлин Ой яқинлашган сайин бу кучлар таъсири сезиларлироқ бўла боради. Организмингизни тиклаш, ростлаш, мустаҳкамлаш йўлидаги барча ҳаракатларингиз Ой тўлишадиган чораклaрда кутилган натижани беради. Жисмингиз қабул қилишга тайёр, овқат миқдори ўзгармаган тақдирда ҳам, у тўлишиш, кенгайишга мойил. Эсингизда тутингки, аъзоларни олдиндан заҳарлар, хилтлар ва шилликлардан тозалаш билан сиз қувватлантирувчи ҳамда мустаҳкамловчи воситаларнинг кучини оширган бўласиз.

Янги Ой чоғида жисмдаги турли-туман етишмовчиликлар ўрнини тўлдириш, дармондорилар, минерал моддаларни қабул этиш, ҳазм қилиш кучаяди. Магний, калций, темир моддалари осон қабул қилинади.

Янги Ой чиққан пайтда жисмда, оёқларда хилтларнинг йиғилиши кўпаяди, уларни ҳайдовчи воситалар билан чиқариш қийинроқ кечади. Заҳарланиш, газандаларнинг чақиши, оғир ўтади. (Ой қисқараётган даврда аксинча, заҳарланиш уқубатларидан кўп чой ичиш, жуда оддий муолажалар воситасида қутулиш мумкин).

Янги Ой пайтида жисмимиз турли-туман суртма дорилардан яхши наф кўради.

Ой тўлиш пайти бошлангач, операциялар муваффақиятли ўтади, жароҳат тезроқ битади.

Ой тўлганда, бир кун рўза тутиш ғоят фойдали. Бу пайтда тўқималарда сув кўпроқ тўпланади, ҳужайралар мулойим тортади. Эмлаш ишларини эса ой тўлишидан уч кун илгари ўтказмаслик ва айниқса, ой тўлган куни эмламаслик керак.

Сизнинг бу нарсаларни билишингиз ўзингизга жуда фойдалидир.

Ой ҳолатлари, чораклaрнинг жисму жонингизга қандай таъсир ўтказишини билиш кундалик ҳаётингизни табиатга мослаб кечиришингиз, кўп касалликлардан сақланишингизга ёрдам беради. Ой қисқараётганда аъзоларни заҳарлар ва шилликлардан халос этиш ва янги Ой чиққанда аъзоларни мустаҳкамлаш чораларини кўриш ҳар жиҳатдан фойдалидир.

Табиат тарозуси

Табиат ритмларини узоқ вақт инкор этиш инсон аъзолари эҳтиёжларини қондиришга салбий таъсир кўрсатади. Салбий таъсирлар аъзоларда йиғилиб боради ва охироқибат хасталик бошланади.

Ҳар бир бурж инсон жисмидаги маълум бир аъзолар устидан ҳукмронлик қилади, деган қарашлар мавжуд. Она қорнида ўсаётган ҳомила ҳам ушбу таъсирлардан холи эмас. Чунончи, Ой Ҳамалда бўлганда, ҳомиланинг боши, Саврда — бўйни, Жавзода қўллари (ва ҳ.о.) яхши ўсиб шаклга кирар экан.

Касаллик — кўринмас оловдан чиқаётган кўзга ташланиб турадиган тутундир. Кўринмас олов деганимиз эса бу бизнинг фикрлашларимиз, нобоп, носоз ҳаётий қарашларимиз, одатларимиз, салбий иш-ҳушимиздир. Ижобий қараш ва яхши ҳиссиёт, кечинмалар — касалдан сақланиш, халос бўлишнинг энг омадли йўлидир.

М. ХОЛМОВСКАЯ

ОХИРГИ СЎЗ:

Ўлма эшагим, беда еярсан бозордан кейин...

Milliy Tiklanish

Муассис: Миллий тикланиш демократик партияси

Бош муҳаррир: Иброҳим ҒАФУРОВ

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:
Ўткир ҲОШИМОВ, Муқимжон ҚИРҒИЗБОЕВ, Шарифа САЛИМОВА, Ойдин ҲОЖИЕВА, Мунира ҚОРИЕВА, Хуршид ДЎСТМУҲАММАД, Гуландом БОҚИЕВА, Дилором МАТКАРИМОВА (Бош муҳаррир ўринбосари)

Газета 00136-рақам билан рўйхатдан ўтган.
Буюртма: Г — 128.
Сотувда нархи эркин.
Ҳажми 2 босма табоқ.
Саҳифаловчи: Р.Исмаилова
Газета IBM компютерида терилди ва саҳифаланди.
Босишга топшириш вақти 20.00
Адади: 2081 нусха

Манзилимиз: Тошкент шаҳри, Навоий кўчаси — 30 уй.
Телефон 144-81-28.
«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонасида чоп этилди.
Манзили: Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси, 41-уй
Навбатчи — Музаффар АБДУШУКУРОВ

Босишга топширилди 19.30